

ՆԱԽԱԳԻԾ

ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ
ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

ՊՐԱԿ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

372
Կ-23

ՊՐԱԿ ԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1934

ՀՍԽՀ Լուստողիմաս. Ուսումնամեթոդական սեկտոր

ՆԱԽԱԳԻԾ

372

Կ-23

ՎԵ

ՆԱԽԱԳԻՊՐՈՑԱԿԱՆ

ՀԻՄՆԱՐԿՆԵՐԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հս առանձին գործունեությունների

ՊՐԱԿ ՅԵՐԿՐՈՐԴ

1. Ֆիզիկական դասխարակություն
2. Յերաժեսական-շարժողական աշխատանք
3. Կերպարվեստ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ

1 9 3 3

10 JUL 2013

Պատ. իմքագրի՝ Մ. ՍԱՆԹՐՈՒՍՅԱՆ
Դպր. իմքագրի՝ Ա. ԱՌԱՍԱՄՅԱՆ

Տեխ. խմբագիր՝ Գ. Զենյան. Սրբազրիչ՝
Ա. Յերիցյան. Պատվեր № 2079. Հրա-
տարակ. № 2745. Գլխավոր № 8308(բ) Տի-
րաթ 2000: Հանձնված է արտագրու-
թյան 4 հոկտեմբերի 1933, Ստորագրված
է ապրիլի 4 նոյեմբերի 1933 թ. Պետեր-
տաի ապարան, Յերեվան

ՖԻԶԿԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Կ Ա Ն

1. ՖԻԶԴԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒՄ

Սուղջ փոխարինողների համար մղվող պայքարը կոմունիս-
տական դաստիարակության հիմնական խնդիրներից մեկն է:
Քանզոր դասակարգի դործի համար մենք պետք է պատրաստենք
ամուր, ուժեղ և տոկուն մարտիկներ — կոմունիզմ կառուցող-
ներ: Նախադպրոցական տարիքի յերեխաների առողջացման և ֆի-
զիկական դաստիարակության խնդիրներն ստանում են պատաս-
խանատու բնույթ: Նախադպրոցականը յուրահատուկ բարձր աղ-
տիվությամբ և շարժունությամբ մտնում է սոցիալական լայն
կապերի մեջ. նա մեծ քանակությամբ ենթադրա յե ծախսում և
հենց այդ աղտիվ սոցիալական փորձը հանդիսանում է նրա զար-
գացման հիմքը: Միևնույն ժամանակ նրա ուժերը դեռևս շատ
սահմանափակ են, որդանիվմը դեռ շատ անկայուն է ֆիզիկական
ծանրաբեռնվածության ու զանազան հիվանդությունների դեմ
պայքարելու համար:

Այդ պատճառով ել անհրաժեշտ է, վոր հենց այդ հասակում
յերեխայի ֆիզիկական զարգացման համար ստեղծենք բարեհաջող
պայմաններ, ամրացնենք և կոխենք նրա որդանիվմը, բարձրաց-
նենք նրա տոկունությունը, համբերատարությունը, աշխատու-
նակությունը:

Յերեխայի որդանիվմն ամրացնելով, մենք վոչ միայն նրա ֆի-
զիկական զարգացման և աճման համար ենք բարեհաջող պայ-
մաններ ստեղծում, այլև միաժամանակ նրա հետագա ընդհանուր
զարգացման համար անհրաժեշտ նախադրյալներն ենք ստեղծում:

Նախադպրոցական հասակում դրվում է յերեխայի կենսական
անհրաժեշտ շարժումների հիմքը, միաժամանակ ոկուում են զար-

դանալ նրա սկզբնական աշխատանքային ունակութիւնները, վորոնք ամփիջապես կապված են յերեխայի շարժողական կարողութիւնների զարգացման հետ. այդ պատճառով ել անհրաժեշտ է հենց այդ ժամանակ ստեղծել յերեխայի շարժողական ճիշտ դրույթները, աշխատել, վոր նախադպրոցական շարժումներն ըստ հնարավորին ունենան կանոնավոր, վորոշ և խնայողական բնույթ: Աշխատանքի և պաշտպանութեան նախապատրաստութիւնը դործնական կերպով պետք է սկսվի նախադպրոցական հիմնարկում և այս բնագավառի վորջ աշխատանքը պետք է սերտ կերպով կապված և համաձայնեցված լինի դպրոցի հետագա աշխատանքի հետ: Ֆիզիկապես ամրացնելով, միաժամանակ մենք ավելի բարեհաջող պայմաններ ենք ստեղծում յերեխայի աշխատանքային զարգացման համար և նախադրյալներ ստեղծում նրա աշխատանքային ակտիվութեան և նախաձեռնութեան համար: Վերջապես, պաշտպանութեան համար նախապատրաստելու բնագավառում արդեն նախադպրոցական հասակում հիմք է դրվում մի շարք թանգարտեք հատկութիւնների, վորոնք անհրաժեշտ են ապագա մարտիկին, — կոլեկտիվում կազմակերպվածութեան և կարգապահութեան տարրեր, շարվելու և վերաշարվելու ժամանակ պարզորոշութիւն և շարժողութեան համաչափութիւն, տեղի կողմնորոշում, խոչընդոտները հաղթահարելու կարողութիւն, վճռականութիւն, համարձակութիւն, հնարադիտութիւն, դիպուկութիւն, աչքաչափ:

Այսպիսով, ֆիզիկական դաստիարակութիւնը նախադպրոցական հասակում գործնականում հանդում է հետևյալին.

1) Ստեղծել ամենաբարեհաջող պայմաններ յերեխայի ընդհանուր ֆիզիկական զարգացման համար, նրա ամփան և որդանիզմի ձևավորման համար (միջավայրի և մանկական կենցաղի առողջապահութիւն):

2) Պայքարել տարափոխիկ հիվանդութիւնների, հոգնածութեան, հյուծվելու և ամեն տեսակի վնասակարութեան դեմ, վորոնք սպառնում են յերեխայի առողջութեանը (մանկան առողջութեան պահպանութիւն):

3) Մանկան որդանիզմի ակտիվ առողջացում, ամրացում, կոփում՝ բարձրացնելու համար նրա տոկունութիւնն ընդգնալ շրջապատող միջավայրի դանաղան վնասակար ազդեցութիւնների (բնական ֆակտորների ոգտադործում — արև, ջուր, ող):

4) Դաստիարակել յերեխաների առողջապահական և կուլ-

տուր — կենցաղային ունակութիւնները, ակտիվ, դիտակցական վերաբերմունքը դեպի կյանքի կազմակերպումը, առողջացնող աշխատանքը և պայքարել առողջ կենցաղի համար (ունակութիւնների կուլտուրան և առողջապահական դաստիարակութեան տարրեր):

5) Նախադպրոշանալ մանկան որդանիզմի զարգացմանը խանգարող դանաղան տեսակի անկանոնութիւններից (վորշաշարի ծռութիւն, հոգերի անկանոն դրութիւն, վոսկրերի ծովել, կրծքի վանդակի թույլ զարգացում և այլն): Պայքարել արդեն յեղած խախտումների դեմ (պրոֆիլակտիկ և կորրեկցացնող միջոցառումներ):

6) Զարգացնել և ամրացնել յերեխայի շարժողական ապաքատը (յերեխան պետք է տիրապետի հիմնական կենսական-անհրաժեշտ շարժումներին, սովորի այդ շարժումներն ավելի կանոնավոր, ճիշտ ու խնայողաբար կատարել, կանոնավորի իր շարժումները և տիրապետի նրանց):

7) Զարգացնել այն հատուկ շարժողական կարողութիւնները, վորոնք կազմում են յերեխային մատչելի աշխատանքային գործունեութեան հիմքը. աշխատանքի ընդհանուր նախապատրաստութեան՝ ճարպկութիւնը, ճշտութիւնը, շարժողութեան համաչափութիւնը զարգացնելու նպատակով. կայունութիւն աշխատանքի մեջ. կարողանալ ռացիոնալ կերպով ծախսել իր ուժերը. իր շարժումները համաձայնեցնել կոլեկտիվ աշխատանքին այլ մասնակցողների հետ (աշխատանքի նախապատրաստութիւն):

8) Զարգացնել ապագա մարտիկի համար անհրաժեշտ հոգե-ֆիզիկական հատկութիւնները. կարողանալ պարզորոշ և կազմակերպված շարժումներ կատարել՝ կոլեկտիվի շարժումների և վերաշարժումների ժամանակ, կազմակերպվածութիւն և կարգապահութիւն կոլեկտիվում, տարածութեան մեջ շարժվելու կողմնորոշում, տեղի կողմնորոշման ունակութիւն, խոչընդոտները հաղթահարելու կարողութիւն, դիպուկութեան և աչքաչափի զարգացում, վճռականութեան, համարձակութեան, հնարադիտութեան, համբերատարութեան զարգացում:

Նախադպրոցական հասակի ֆիզդաստիարակութեան գործնական խնդիրները դրութեամբ լինա, անհրաժեշտ է հիշել, վոր այս բնագավառի վորջ աշխատանքը պետք է յենթարկված լինի կոմունիստական դաստիարակութեան խնդիրներին, սերտ կերպով

կապված լինի մանկավարժական պրոցեսի ընդհանուր բովանդակութեան հետ և հաղեցված լինի դասակարգային կոմունիստական բովանդակութեամբ:

II ՅԻԶԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՍՏԱԿՈՒՄ

Մտերային շրջանի համեմատութեամբ, նախադպրոցական հասակում յերեսան ստանում է բավականաչափ ինքնուրույնութուն, որ ըստ որե լայնանում է նրա կապերի շրջանը՝ շրջապատող միջավայրի հետ, այդ կապերն ստանում են ավելի գործոն, ակտիվ բնավորութուն, բայց միաժամանակ յերեսային որդանիղմը դեռևս շատ անկայուն է և յերեսային ֆիզիկական առողջ վիճակը հեշտութեամբ խախտվում է առողջապահական վատ պայմանների ազդեցութունից, սննդի, ուղի, լույսի պակասութեանից, անկանոն քնից:

Այդ պատճառով ել այս հասակում առողջացնող աշխատանքի և ֆիզդաստիարակութեան հիմքում պետք է դնել մանկական կենսացաղի ընդհանուր առողջապահութունը — շնչի, կահավորման, ռեժիմի, սննդի, քնի և յերեսային անձնական առողջապահութունը: Հատկապես առողջապահական լավ պայմանները նպաստում են վարակիչ հիվանդութուններով չհիվանդանալուն. պետք է նկատի ունենալ, վոր առանձնապես նախադպրոցական հասակի յերեսաների մեջ վարակիչ հիվանդութունները շատ են տարածված լինում:

Անհրաժեշտ է յերեսաների վողջ կենցաղն այնպես կազմակերպել, վոր վոչ միայն ապահովվեն յերեսաների ֆիզդաստիարակութեան նորմալ պայմանները, այլև յերեսաները դառնան իրենց իրենց առողջ կենցաղը կազմակերպողներ, նրանց մեջ դաստիարակութունն ու կենցաղն ստեղծելու, պահպանելու և դեպի այն գիտակցաբար վերաբերվելու կարողութիւն:

Ֆիզդաստիարակութեան գործում մեծ նշանակութիւն ունեն նաև ակտիվ առողջացման հատուկ միջոցները, այսինքն՝ մանկան որդանիղմի վրա այնպիսի ներգործումը, վորը բարձրացնում է նրա կայունութիւնը, ակտիվացնում վողջ որդանիղմի գործունեյութիւնը, մոբիլիզացիայի յենթարկում որդանիղմի ուժերը՝ պայքարելու գոյութիւն ունեցող խախտումների ու բացերի դեմ:

(որդանիղմի ընդհանուր թուլութիւն, նյութերի փոխանակութեան քայքայում, խրոնիկական հիվանդութիւններ):

Նախադպրոցականի ակտիվ առողջացման կարևորագույն ճանապարհը բնական ֆակտորների — արևի, ջրի, ուղի ողտազործումն է (որդանիղմը կոփելը):

Բայց նրա որդանիղմի վրա ավելի ակտիվ ներգործութիւն ունի իր սեփական մկանային աշխատանքը: Այդ պատճառով ել նախադպրոցականի ակտիվ ֆիզդաստիարակութեան հիմքը հանդիսանում է շարժողական (մոտոր) դաստիարակութիւնը: Յերեսային շարժումները կազմակերպելով, մենք ապահովում ենք նրա շարժողական ապարատի և շարժողական կարողութիւնների նորմալ զարգացումը և միևնույն ժամանակ շարժման պրոցեսի ընթացքում խթանում ենք նրա շնչառութեանը, արյան շրջանառութեանը, ներվային սխտեմի աշխատանքին և այլն:

Ուրիշ խոսքով, շարժումը մոբիլիզացիայի յենթարկում որդանիղմի բոլոր ուժերը, դրանով իսկ ամրացնում որդանիղմը, բարձրացնում նրա կայունութիւնը, տոկունութիւնը, աշխատունակութիւնը: Սակայն այս դրական հետեանքներին հասնում ենք միայն այն ժամանակ, յերբ շարժումների բնույթը համապատասխանում է յերեսային որդանիղմի առանձնահատկութիւններին և ընդհանուր ծանրաբեռնվածութիւնը համապատասխանում է նրա ֆիզիկական հնարավորութիւններին: Հատկապես անհրաժեշտ է նկատի ունենալ, վոր նախադպրոցականի կմախքի վոտկրացումը դեռ չի ավարտվել, կապերն ու հոդերը դեռ ամուրջ են, այնպես վոր ամեն մի ուժից վեր ֆիզիկական ծանրաբեռնվածութիւն կարող է մեծ վնաս պատճառել նրան: Այդ պատճառով ել ֆիզիկական դաստիարակութիւնը նախադպրոցական հասակում պետք է կառուցվի վորոչ ծրագրով ու հատուկ մեթոդներով:

Մեծ նշանակութիւն ունեն ազատ շարժական մանկական խաղերը, սակայն ֆիզդաստիարակութեան բնագավառում վոչ մի պլանային, սխտեմատիկ աշխատանք չի կարող կառուցվել միայն ազատ խաղի վրա: Անհրաժեշտ է, վոր յերեսան զարգանա, առաջ գնա շարժման մեջ, պլանային կերպով կատարելագործի իր շարժումները և աստիճանաբար տիրապետի նոր, ավելի բարդ շարժումների: Անհրաժեշտ է, վոր յերեսան վոչ միայն կարողանա ոգտվել իր շարժումներից, այլև սովորի կանոնավորել և տիրապետել այդ շարժումները: Այս բոլորին կարելի յեն հասնել յերեսային շարժումները սխտեմի յենթարկելով, կազմակերպված շար-

ժական խաղերի, յերաժշտա-ուիթմիկ պարապմունքների և մի քանի մարմնամարզական բնույթ ունեցող վարժությունների ոգնությամբ:

Ընդհանրապես ակտիվ Ֆիզիկական դաստիարակության և մասնավորապես նախադպրոցական հասակի համար հիմնական միջոցները կազմակերպված շարժական խաղերն են:

Ընդհանուր առողջապահական մեծ արժեք ունեն նաև բացթյա սպորտ զվարճանքները — ձեռնասահակները, դահուկները, ավելի մեծ հասակի համար՝ չմուշկները:

Թարմ ողում կատարած շարժողությունները տալիս են բնականության բարձր եֆեկտ, վորն ավելի ամրացվում է դրական հուզական լիցքով: Ամռան աղպիսի նշանակութուն ունեն ազատ շարժողությունները հրապարակում, ուր ոգտադործվում են մարմնամարզական գործիքները (տես ներքոհիշյալը):

Աղպիսով, նախադպրոցական հասակի Ֆիզդաստիարակության հիմնական միջոցներն են.

1. Միջավայրի առողջապահական կազմակերպումը և մանկան կենդանի առողջապահական կուլտուրան:

2. Կուլտուր-կենցաղային և առողջապահական ունակությունների սխտեմատիկ դաստիարակությունը (մանկան վարքի կազմակերպումն առողջ կենցաղի պայմաններում):

3. Յերեխայի կենցաղի մեջ պլանային կերպով ակտիվ-առողջացնող բնույթի հատուկ գործողությունների կարգ մտցնելը, ողի և արևի վաննաներ, շիրում, լողալ և այլն:

4. Յերեխայի շարժողական ապարատը սխտեմատիկորեն զարգացնելը և որդանիղմի ընդհանուր ամրացումը՝ կազմակերպված շարժումների միջոցով:

Շարժողական (մոտոր) դաստիարակության գործնական միջոցներն են.

ա) կազմակերպված շարժողական խաղեր.

բ) յերաժշտական-ուիթմիկ պարապմունքներ (կազմակերպված շարժումներ՝ դաշնամուրի նվագակցությամբ).

գ) սպորտ զվարճալիք.

դ) հատուկ վարժություններ (շարում և վերաշարում խրմբում, քայլք, վաղք, թռիչք, նետել, շարժումներ հավասարակշռության պահպանմամբ).

ե) ազատ շարժական խաղեր, վորոնք խթանվում են համապատասխան նյութերի, պիտույքների և միջավայրի միջոցով.

զ) աշխատանքի մեթոդների, կազմակերպված պարապմունքների, ռեժիմի մոմենտների ընդհանուր ակտիվացում:

III ՖԻԶԴԱՍՏԻԱՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Ֆիզդաստիարակչական աշխատանքը մանկավարժական աշխատանքի առանձին մասը չի հանդիսանում և բոլորովին չի սահմանափակվում միայն հատուկ պարապմունքներով և առողջացնող — առողջապահական կարգի գործողություններով: Վողջ մանկավարժական պրոցեսը, յերեխաների վողջ կենցաղը պետք է հագեցված լինի առողջացնող բնույթի տարրերով և, ընդհակառակը, այն բոլորը, ինչ վոր կատարվում է Ֆիզդաստիարակության բնագավառում, պետք է հագեցած լինի լիարժեք մանկավարժական բովանդակությամբ: Այս տեսակետից Ֆիզդաստիարակությունը յերբեք չպետք է վերածվի ձևական մարզանքի. այս բնագավառի վողջ աշխատանքը պետք է կառուցվի յերեխաների հետաքրքրությունների վրա՝ հագեցած գործունեյության ցայտուն հուզական գրույթներով, այսպիսով՝ Ֆիզդաստիարակության հիմնական նպատակը պետք է լինի այն, վոր յերեխաները գիտակցեն, թե նախադաստիարակում են հետագայում սոցիալիստական շինարարությանն ակտիվ մասնակցություն ցույց տալու, նախապատրաստվում են աշխատանքի և պաշտպանության: Նախադպրոցական հասակում Ֆիզդաստիարակության հիմնական բաղան հանդիսանում է միջավայրի առողջապահական կազմակերպումը և մանկապարտեզի առողջ կյանքը (առողջապահական ռեժիմ): Մանկան վողջ կենցաղն այնպես պետք է կազմակերպված լինի, վոր առողջապահական պայմանները սովորություն դառնան, առողջապահության հիմնական կանոնները կատարելը յերեխաների համար բնական պահանջ դառնա:

Մասնավորապես անհրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել շենքի մաքրության և սղափոխության վրա, առողջապահական պահանջների կատարման վրա՝ վոչ միայն յերեխաների խմբակային սենյակներում, այլև մանկապարտեզի ամբողջ շենքում (խոհանոց, արտաքնոց, միջանոց), վոր կահկարասին համապատասխան յերեխաների հասակին, վոր ոժանդակ նյութերը և խաղալիքներն առողջապահական ձևով պահվեն, վոր աշխատանքային

սարքավորումը համապատասխան լինի (աշխատանքի սեղաններ, գործիքներ) յերեխաների հասակին և ուժերին, վոր յերեխաները կատարեն անձնական առողջապահության հիմնական և առողջապահական գործողությունների կանոնները (ձեռքերի, յերեսի և շորերի մաքրություն, առավոտյան լվացվել, ատամները մաքրել, արտաքինը զնալուց հետո և ուտելուց առաջ ու հետո ձեռքերը լվանալ, ամառը քնելուց առաջ վտտները լվանալ, արտաքինը ոգտադործել կանոնավոր կերպով, ուտելիս մաքրություն պահպանել, աշխատանքից և խաղից հետո շենքը կարգի բերել և այլն) :

Առողջապահական տեսակետից լավ կազմակերպված միջավայրի ֆոնի վրա մանկական ամբողջ կենցաղն ել պետք է դրված լինի առողջապահական շրջանակների մեջ: Առողջ ուժի մի նախան պահանջները հետևյալներն են. — մանկան գործունեությունը առանձին տեսակները (կազմակերպված պարապմունքները և ուժի մի մոմենտները) պետք է դասավորվեն այնպես, վոր հանգիստ պարապմունքներին հաջորդեն շարժական պարապմունքները և պահպանվի սննդի ու քնի հաջորդականությունը: Ֆիզդաստիարակության ելությունը կայանում է վոչ միայն մանկան գործունեության կազմակերպման մեջ, մասնավորապես յերեսայի շարժողական ակտիվության, այլև մանկան հանգստի կանոնավոր կազմակերպման մեջ: Այնուհետև պետք է աշխատել, վոր յերեսները, վորքան կարելի յե, չատ մնան դրսում: Ամառը, լավ յեղանակին, յերեսները պետք է ամբողջ որը դուրսն անցկացնեն, իսկ անձրևոտ յեղանակին՝ պատշգամբում: Ձմեռը դրսում մնալը վոչ մի դեպքում յերկու ժամից պակաս չպետք է լինի:

Առողջապահական տեսակետից չափազանց մեծ նշանակություն ունի յերեսների ցերեկվա քունն ամբողջ տարվա ընթացքում դրսում կազմակերպելը: յերեսները տեղավորվում են քամուց պաշտպանված պատշգամբում — ձմեռը մորթի կամ բամբակե տոպրակներում: Դրսում մնալու տևողությունն աստիճանաբար ավելանում է, սկսած 20—30 րոպեից, և արդեն 1—2 դեկադի ընթացքում հասնում է 1½—2 ժամի: Յեթե բոլոր յերեսներին դուրսը քնեցնելու համար հարմարություններ չլինեն, ծայրահեղ դեպքում այդ հնարավորություններով պետք է ոգտվեն թույլ առողջություն ունեցող յերեսները (ըստ բժշկական քննություն):

Նախադպրոցական հիմնարկի որվա որինակելի կարգ-կանոնը

պետք է լինի այսպես: Յերեսների առավոտյան հավաքի ժամանակամիջոցը պետք է ոգտադործել առողջապահական կարգի դործողությունների համար: սրանց է վերաբերում լվացվելը, յերես կարելի յե՝ նաև շփումը մինչև դոտին, ատամները մաքրելը, շոր փոխելը և սանիտարական ստուգումը: Առողջապահական կարգի դործողություններից հետո, յերեսներն ստանում են նախաճաշ և սկսում կազմակերպված պարապմունքները: Ավելի բարդ պարապմունքները պետք է կատարել առավոտյան ժամերին:

Այդ պարապմունքների բնույթից յենելով, դրանք կարող են լինել ավելի կամ պակաս չափով շարժական. և վորքան հանգիստ բնույթի կրի (անշարժ, նստած) այս կամ այն պարապմունքը, այնքան ել նրա տևողությունը պետք է սահմանափակ լինի (սահմանաբարժ տևողությունը ստորին խմբի համար 20 րոպե, միջին խմբի համար՝ 30 րոպե և բարձր խմբի համար՝ 40 րոպե): Կազմակերպված պարապմունքների արանքում յերեսներին պետք է հնարավորություն տալ ազատ շարժողություններ կատարելու, իսկ վորոչ դեպքերում, լարված աշխատանքից հետո, նպատակահամար է կատարել տալ կազմակերպված կարճատև շարժողություններ (ֆիզկուլտրոպներ, շարժումներ յերաժշտությամբ և այլն): Ամենավորը հնարավորություն լինելու դեպքում, անհրաժեշտ է կազմակերպված պարապմունքների մեծ մասն անցկացնել բացօթյա:

Վորպես որենք, որվա առաջին կիսի յեղրափակիչ պարապմունքը պետք է լինի հատուկ ֆիզկուլտ բնույթ ունեցող դասդմունք: Այդ պարապմունքը պետք է ավելի կանոնավոր կատարել, վորպես համակցված դաս, վորն իր մեջ պարունակում է յերաժշտական — ուրիշի բնույթի տարրեր, կազմակերպված շարժական խաղեր, մի քանի բնական շարժումների տեսակի հատուկ վարժություններ (վաղը, թուխքներ, նետում), կազմակերպված ձևի վարժություններ (շարումներ, քայլք) և յեղրափակիչ (հանգրտացնող) վարժություններ: Նախադպրոցականների համար յուրաքանչյուր անգամ այդպիսի «դասի» հիմքը պիտի լինեն կազմակերպված շարժական խաղերը: Խաղերը պետք է համապատասխանեն յերեսների հասակին. ստորին խմբում՝ գլխավորապես ընդորինակված խաղեր, միջին խմբում՝ պարզ խաղեր՝ որենքներով և դեկավարով, բարձր խմբում՝ խաղի որենքները կարող են բարդանալ. այստեղ արդեն հնարավոր է յերեսներին բաժանել խմբերի և մտցնել կոլեկտիվ սոցմբցման մի քանի տարրեր: Մեծ

յերեսաներից կարելի չէ պահանջել, վոր ինքնուրույն կերպով կազմակերպեն իրենց ծանոթ խաղը, խաղան ու ավելի ճիշտ կատարեն խաղի օրենքները: Վորպեսզի յերեսաները չհոգնեն, շարժական խաղերի հետ միասին՝ պետք է կատարել նաև ավելի հանդարտ խաղեր: Պարապմունքների տեղում թյունը պետք է լինի փոքրերի համար՝ 10—15 րոպե, միջին խմբի համար՝ 15—20 և բարձր խմբի համար՝ 25—30 րոպե:

Պարապմունքները պետք է կառուցել այնպես, վոր Ֆիզիկական ծանրաբեռնվածությունն աճի աստիճանաբար, պարապմունքի վերջին հասնի ամենաբարձր աստիճանի և հետո, հանգստացնող շարժողութունների միջոցով, նորից իջնի նորմային: Պարապմունքը յերբեք չպետք է ավարտել ծանրաբեռնվածության բարձր աստիճանի ժամանակ, յերբ յերեսաները տաքացած են, հուզված, շնչառությունն արագ և այլն. անհրաժեշտ է նրանց հնարավորություն տալ իջնելու նորմային, պարապմունքը վերջացնել հանդարտ շարժումներով կամ մարշով:

Յեթե կազմակերպված պարապմունքները կատարվում են շենքի ներսում, ապա ճաշից առաջ յուրաքանչյուր ղեկավար պետք է դուրսն անցկացնեն $1\frac{1}{4}$ ժամից վոչ պակաս: Նայած պայմաններին, այդ պարապմունքները կլինեն բացօթյա ազատ կամ կազմակերպված խաղեր, սպորտ գվարձանքներ, աշխատանք նյութի հետ կամ դրոսանք: Համենայն դեպս, խիստ կարևոր է, վոր յերեսաները կազմակերպված շարժումները բացօթյա կատարեն: Ճաշից հետո փոքրիկները և թուլակազմ յերեսաները քնում են ($1\frac{1}{4}$ —2 ժամ), մեծերի համար կազմակերպվում են (յեթե պայմանները թույլ չեն տալիս ապահովել բոլոր յերեսաների քունը) հանգիստ, չհոգնեցնող պարապմունքներ (ընթերցանություն, դրույցներ և այլն), իսկ դրանից հետո, որովա յերկրորդ կեսին, յերեսաներն անպատճառ պետք է ունենան $1\frac{1}{2}$ ժամ ժամանակ՝ ազատ պարապմունքների և խաղերի համար: Այս ղեկավար ղեկավարի անելիքն այն է, վոր համապատասխան ձևով կազմակերպի միջավայրը և խթան հանդիսանա խաղալու այն խաղերը, վորոնք իրենց բովանդակութամբ ունեն մանկավարժական արժեք և ֆիզիկալ տուրայի, տոռլլապահական և շարժողության ձևավորման տեսակետից արժեքավոր են:

Հենց մանկավարտից սարքավորումը պետք է այնպես կազմակերպել, վոր յերեսաներն ազատ շարժողությունների լայն հնարավորություն ունենան. չենքը չպետք է ծանրաբեռնված լին-

նի ավելորդ իրերով, յերեսաները պետք է վազվզելու, թռչկոտելու, կահկարասին դես-դեն քաշելու (խաղալիս) հնարավորություն ունենան: Բայց, վոր ամենակարևորն է, — յուրաքանչյուր մանկ-հիմնարկ պետք է իր տրամադրության տակ ունենա ընդարձակ, սարքավորված հողամաս՝ բացօթյա խաղերի և պարապմունքների համար:

Կազմակերպված խաղերի սխտեմում մարմնամարզական գործիքներ ունենալն անհրաժեշտ է. բայց յերեսաների ազատ շարժողությունների համար, մասնավորապես հրապարակում, միջանի հատուկ սարքավորում ունենալն արժեքավոր է. որինակ՝ մաղլցելու, վազքի, թռիչքի, ձգելու համար: Նախադպրոցական հրապարակում թեք յեղարան, պարանի յեղարան, դանաղան տեղակի տրապեզիաներ, տրամպլիններ և ողակներ չպետք է լինեն: Հրապարակը ձմեռը պետք է համապատասխան ձևով կահավորված լինի (ձյունն սար, սղալու տեղ, ձնազնդի խաղալու տեղ): Նախադպրոցականի շարժողական դաստիարակության հիմնական խնդիրն է՝ յերեսայի շարժումների վորակական կատարելագործումը — զարգացնել արագությունը, ձգտությունը, շարժումների խնայողությունը, կարողանալ իր շարժումները կատարել, կանոնավորել, ձեռք բերել շարժողական և տարածական կողմնորոշում:

Որդանլիմի վրա շարժումների ունեցած բնախոսական ազդեցության տեսակետից, կարևոր նշանակություն ունի շնչառության ապարատի ամրացումը: Այս նպատակին կարելի չէ հասնել դանաղան շարժումների միջոցով, պայմանով, վոր շարժումները կատարվեն յեռանդուն կերպով, միաժամանակ բոտ հնարավորին համաչափ տեմպերով, շարժողությանը մասնակցեն համեմատաբար շատ մկաններ և ազատ, խորը շնչառությանը վոչ մի բան չխանդարի:

Նկատի ունենալով շարժումների ընդհանուր բնախոսական նշանակությունը, խիստ կարևոր է, վոր բոլոր շարժական պարապմունքները և խաղերը կատարվեն այնպիսի բարենպաստող առողջապահական պայմաններում, վորոնք ապահովեն մաքուր, թարմ ոդի ներկայությունը: Ավելի լավ է պարապմունքները կատարել բացօթյա, իսկ յեթե պարապմունքները կատարվում են շենքում, ապա շենքը պետք է լինի մաքուր, լուսավոր, ընդարձակ և ոդափոխված:

Յերեսաների առողջ կենցաղը կազմակերպելով, մանկհիմնար-

կը միևնույն ժամանակ յերեխաների մեջ պետք է դաստիարակի գիտակցական վերաբերմունք դեպի այդ կենցաղը և դեպի իրենց առողջութիւնը, դաստիարակի առողջապահական կայուն ունակութիւններ, վորոնք հենվում են վրէժե ամտոմատիկ վարժութիւնների, այլ աշխատանքի և կենցաղի առողջ պայմաններ ունենալու գիտակցական պահանջի և առողջ կենցաղի համար պայքարելու շահադրդովածութիւնի վրա:

Ձանազան առողջապահական գործողութիւններ կատարելով, նոր կարողութիւններ և ունակութիւններ ձեռք բերելով, յերեխան միաժամանակ պետք է իր ուժերի համեմատ հետզհետե բացատրի դրանց նշանակութիւնը և դրա հետ միասին ստանա տարրական գիտելիքներ (նրա համար պարզ և մատչելի ձևով) մաքրութիւնի մասին, տարափոխիկ հիվանդութիւնների դեմ տարվող պայքարի մասին, արևի, ջրի, օդի նշանակութիւնի մասին, այն մասին, թե որդանիդմի համար ինչ նշանակութիւն ունի կանոնավոր ունակումը, սնունդը և քունը, աշխատանքի համար նախապատրաստվելու և ռադմականացման տեսակետից յուրաքանչյուր առանձին շարժման նշանակութիւնի մասին և այլն:

Յերեխաների ֆիզիկական դաստիարակութիւն և առողջ կենցաղի համար մղվող պայքարի խնդիրները մանկհիմնարկի շրջանակով չեն սահմանափակվում. այդ աշխատանքը պետք է փոխադրել և ընտանիք. ընդամին իրենք՝ յերեխաները պետք է կուլտուրական առողջապահութիւնի ակտիվ տարածողները լինեն և ձեռք բերած ունակութիւնները փոխադրեն ընտանեկան կենցաղի մեջ:

Այդ պատճառով ել ֆիզդաստիարակչական աշխատանքը պետք է սերտ կերպով կապված լինի մանկապարտեզի հասարակական — մանկավարժական աշխատանքի հետ և առողջ կենցաղի այն բոլոր պահանջներն ու նորմաները, վորոնք մանկապարտեզի աշխատանքի հիմքն են կազմում, պետք է հավասար չափով կատարվեն յերեխաների ընտանեկան կենցաղի պայմաններում:

Ֆիզդաստիարակչական աշխատանքները կազմակերպելիս և պլանավորելիս, պետք է խտիվ հաշվի առնել յերեխաների ֆիզիկական զարգացման մակարդակը, նրանց ուժերն ու առողջութիւնը և առանձին յերեխաների վերաբերյալ համապատասխան ձևով փոփոխել և՛ աշխատանքի ձևերը, և՛ ընդհանուր ֆիզիկական ծանրաբեռնվածութիւնը:

Թույլ, հյուծված և ներվային յերեխաների համար տեւոր-

ժեշտ է լրացուցիչ հանդիստ (պարտադիր և յերկարատե ցերեկվաքուն) և վորոշ դեպքերում՝ լրացուցիչ սնունդ: Այն խաղերին ու շարժումներին, վորոնք պահանջում են լարվածութիւն, այդպիսի յերեխաները չպետք է մասնակցեն: Նրանք պետք է ունենան հանդարտ, ուշադրով պարապմունքներ: Յեթե մեծ կոլեկտիվը նրանց մեջ հողնութիւն յերեւելթներ և առաջ բերում, ապա այդպիսի յերեխաներին պետք է ժամանակավորապես առանձնացնել կոլեկտիվից: Վորպեսզի դեպի առանձին թույլ յերեխաները ձեռք առած միջոցները հաջողութիւն ունենան և ֆիզդաստիարակչական վաղ աշխատանքը լրիվ չափով հասնի իր նպատակին, անհրաժեշտ է կանոնավոր կերպով բժշկական հսկողութիւն յենթարկել յերեխաների ֆիզիկական դաստիարակութիւնը և յուրաքանչյուր մանկհիմնարկ ունենա իր բժշկական սպասարկումը:

Մ Տ Ո Ր Ի Ն Խ Ո Ւ Մ Ա

Հիմնական խնդիր.—Յերեխաները պետք է յուրացնեն հիմնարկի առողջապահական ուժերը և տիրապետեն այն տարրական կարողություններին, զորոնք անհրաժեշտ են տարրական ինքնապատրաստման և առողջապահական հիմնական գործողությունները կատարելու համար :

Յերևանի մէջ պետք է զաստիարակել մաքուր լինելու պահանջ և կարգապահութիւն սեր :

Իրենց տարիքային հնարավորությունների համաձայն, յերե-
խաները պետք է տիրապետեն հետեյալ առողջապահական և կուլ-
տուր-կենցաղային ունակություններին.—

Կանոնավոր կերպով ոգտվել արտաքինոցից, մաքուր լինել և, մեծերի նյաղագույն ոգնութլամբ, կարգի բերել իր հագուստը:

Լվացվել առաքիտության և քննելուց առաջ, կարողանալ ոճառով
լվանալ ձեռքերը, յերեսը և սրբել (մեծերի հսկողութեամբ) :

Արտաքինոց գնալուց հետո, ուտելուց առաջ և հետո, կենդանիներին խնամելուց, կեղտոտ աչխատանք կատարելուց հետո ձեռքերը լվանալ :

Ձեռքերը չդնել բերանը, աչքերին ձեռք չտալ, ուրիշների դիմաց նստած ժամանակ չփռչտալ ու չհագալ:

Ուտելուց հետո բերանն ու կոկորդը ջրով վողողել:

Կանոնադրոյ կերպով սեղան նստել, գլխալ գործածել, կերակուրը չթափել, լալ ծամել, ուտել առանց շտապելու, ուտելիս չխոսել, անձեռոցիկ գործածել:

Ուրիշի պնակից չուտել, ուրիշի գլուխը գործ չածել, ուրիշի կտորտանքը չուտել:

Սեղան նստած ժամանակ կարդալահ լինել, ուրիշներին չխան-
գարել, հացը ձեռքին սեղանից չհեռանալ:

Հետևել իր շորերի մաքրությանը և խամանակին դիմել մեծերի ոգնությանը (կարկատել, մաքրել, կոճակը կարել) :

Ինքնուրույն հազնվել և հանվել, կոճկել չորի ու առջևի կողմ մում զտնված կոճակները, չորը կախարանից վերցնել և վորոշ ձևով հազնել:

Շորերի հետ կանոնավոր վարվել, վերնազգեստը հատակին չգցել, ճանաչել իր կախարանը, կարողանալ ծաղիկ շորերն ու գուլպաները :

Իր յերեսարբրելի տեղն իմանալ, կանոնաւոր կերպով կախել,
 և Բրիտանական յերեսարբրելը գործ չածել:

Կարողանալ քիթը մաքուր պահել և թաշկինակ գործածել :

Ծեռնքը կանոնադրո պահել, հատակը չկեղտոտել, Զուր, ա-
վաղ չթափել, կահ-կարասին և պատերը չկեղտոտել, պարափմուն-
քից և խաղերից հետո խաղալիքները և այլ իրերը համաքել ու
սեղը դնել:

Պարաւորմունքներն ու խաղերը կատարել ռեժիմի շրջանակում՝ մեծերի անմիջական ղեկավարութեամբ, աշխատանքն սկսել և վերջացնել ղեկավարի հիշեցման կամ կոչի միջոցով :

Քննելիս կանոնավոր դիրք բռնել (քնել աջ կողքի վրա, ձեռքերը վերմակի վրա դրած) :

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՅԵՎ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր. — Յերեխաները պետք է ձեռք բերեն հիմնարկի միջավայրի, որվա ռեժիմի կողմնորոշումը: Պետք է գետակցական վերաբերմունք ունենան դեպի առողջապահական գործողութիւնների կատարումը և շատ տարրական ձևով հասկանան նրանց նշանակութիւնն առողջութեան համար:

Գործնականում յերեխաները պետք է ստանան պատկերացումներ չեղելյալ պաշարը:

Իմանալ, վիր առողջութեան համար անհրաժեշտ ե պարբերաբար և վիրոշ ժամի ուտել և քնել, մաքրութեան պահպանել և ամեն ուր լինել մաքուր ոգում:

Գիտենալ, Վոր ողի, կերակրի և մաշկի կեղտոտությունից առաջանում են հիվանդություններ. այդ պատճառով ել պետք ե շենքն ողափոխության յենթարկել, աճյալես անել, Վոր կերակրի վրա փոշի ու կեղտ չնստի. մաշկը մաքուր պահել:

Գիտենալ, մեր տարափոխիկ հիվանդությունները մի մար-

դուք մյուսին են անցնում հիվանդի հետ շփում ունենալիս և հիվանդի իրերի միջոցով, այդ պատճառով ել չպետք է գնալ այնտեղ, ուր հիվանդներ կան. ուրիշի յերեսարբիչը, թաշկինակը չպետք է դնել. ուրիշի անիսեյից չպետք է ուտել. ուրիշի գլխով չպետք է գործածել և ուրիշի կերածի մնացորդները չպետք է ուտել:

Գիտենալ, վոր միջատները (փայտջիլները, վոջիլները, ճանճերը) վարակ են տարածում. այդ պատճառով պետք է ամեն կերպ վոջնչացնել այդ միջատներին, իսկ դրա համար անհրաժեշտ է ամենից առաջ մաքուր պահել անկողինն ու սպիտակեղենը, հաճախ լվացվել և սպիտակեղենը փոխել, ուտելիքը ծածկած պահել և սեղանի վրա կերակրի մնացորդներ ու հացի կտորներ չպահել:

Գիտենալ, վոր կենդանիներից (կառու, չուն) կարելի չէ վարակել (տափակ ճիճու), վոր միջատները կենդանիների վրայից անցնում են մարդու վրա. այդ պատճառով ել պետք է խոստովել կենդանիների հետ սերտ կապ ունենալուց, չպետք է թույլ տալ, վոր կենդանիներն իրենց թաթերը քսեն յերեսին, կենդանիներին խնամելուց հետո պետք է ձեռքերը լվանալ:

Գիտենալ, վոր վարակը կարող է տարածվել թքի միջոցով, այդ պատճառով ել չպետք է թքել հատակին և ուրիշներին, ել չպետք է թողնել, վոր թքեն:

Գիտենալ, վոր ատամները փչանում են՝ նրանց մեջ մնացած կերակրի մնացորդներից. այդ պատճառով ել անհրաժեշտ է կանոնավոր կերպով մաքրել ատամները և ուտելուց հետո բերանը փողոցել:

Գիտենալ, վոր առողջութունն ամրացնելու համար անհրաժեշտ են շարժական խաղեր ու ֆիզիկական վարժություններ:

Գիտենալ, վոր արևը և մաքուր ուն ամրացնում են առողջութունը: Այդ պատճառով ել պետք է ձգտել վորքան կարելի չէ մաքուր ոդում յերկար ժամանակ անցկացնել, իսկ ամառը թեթև շորեր հագնել, վոր մարմինն ողի և արեգակի ներդրածության համար մատչելի լինի:

ՇԱՐԺԱՂԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր.— Կանոնավորել այն բնական շարժումները, վոր յերեսները կատարում են իրենց առօրյա կենցաղում և խաղերի ժամանակ (քայլվածք, վազք, ցատկումներ, սողալ,

մաղցել, ձգել և բռնել գնդակը): Յերեսները պետք է սովորեն այդ բոլոր շարժումները կատարել բավական անտեսարար, առանց ավելորդ, կողմնակի շարժումների, ընդհանուր շարժումների ժամանակ պահպանելով ուիթմը և իր շարժման տեմպը համաձայնեցնելով կողեկողի ընդհանուր տեմպին:

Ուղի մեջ և յերաժշտա-ուիթմիկ պարապմունքների ժամանակ յերեսները պետք է տիրապետեն հետևյալ շարժումներին.

Քայլել ուղիղ, պահպանելով վորոշ և կանոնավոր ուղղութուն (ուղիղ գծով դեպի վորոշ առարկա պատի յերկարությամբ) և փոփոխելով ուղղութիւնը դեկավարի ցուցմունքի համաձայն: Քայլել, պահպանելով վորոշ տեմպ, յերաժշտության նվագակցությամբ կամ յերգելով: Քայլել զույգ-զույգ և սյուններ կազմած՝ մեկ-մեկ, իրարից առաջ չընկնելով և հետ չմնալով:

Կազմել հատասյուն և շրջան. վաղել, պահպանելով վորոշ ուղղութիւն:

Քայլել տախտակի (20 ս.մ. լայնությամբ) և հաստ գերանի (առնվազն 26 ս.մ. տրամագիծ ունեցող) վրայով, պահպանելով հավասարակշռութիւն:

Ցատկել տեղում, յերկու վոտով, միաժամանակ վոտները գետնից կտրելով:

Անցնել ցանկապատի վրայով (յերեսայի բարձրությամբ), անց կենալ ցանկապատի միջից — հորիզոնական բարակ գերանների արանքից (լայնութիւնը 30—35 ս.մ.):

Բռնել դեկավարի գցած մեծ գնդակը 1—1½ մետր տարածութիւնից:

Մեծ գնդակը վերև գցել և բռնել (մոտ 1 մետր բարձրութիւն):

Գնդակը գլորել վորոշ ուղղությամբ կամ յերկու առարկաների արանքով:

Գնդակը յերկու ձեռքով գցել դեպի հորիզոնական մեծ թիրախը (արկղ)՝ մինչև 1½ մետր տարածութիւնից:

Ուտելիս գործածել գլալ և պատառաքաղ (կանոնավոր կերպով բռնել գլալը, կերակուրը չթափել, կանոնավոր կերպով բռնել պատառաքաղը, մատիտը. կոճակները կոճկել ու բաց առնել):

Կանոնավոր կերպով բռնել մուրճը, սղոցը, մկրատը (պարզ և քարճատե աշխատանք կատարելիս):

Կողեկտիվով կազմակերպված շարժումներ կատարելիս, կողողանալ պարզ ազդանշաններ և հրամաններ կատարել:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կանոնավոր կերպով կատարել առողջապահական դործողությունները և ռեժիմի պահանջները՝ մանկավարժի անմիջական ղեկավարությամբ: Ղեկավարի զրույցներն անհատական առողջապահական կանոնների և ռեժիմի նշանակությունը մասին, համապատասխան դրքույկ—նկարներ և պլակատներ ուղարկվելով: Յերեսխաներին աստիճանաբար ներդրվել իրենց կյանքի կազմակերպման և առողջապահական պահանջներին կատարման ամենօրյա ստուգման մեջ: Ազատ խաղեր համապատասխան նյութերով (գնդակներ, շարժիչներ, խոշոր շինարարական նյութ): Իմիտացիոն բնույթ ունեցող կազմակերպված շարժական խաղեր: Յերաժըշտական ռիթմիկ պարապմունքներ: Արևի ու ոգի վանաներ, լողանալ, բացօթյա խաղեր, սահակներ, դահուկներ:

Մ Ի Զ Ի Ն Ե Ն ՈՒ Մ Բ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր.—Յերեսխաները պետք է տիրապետեն ինքնասպասարկման բոլոր հիմնական ունակություններին, կատարեն անձնական առողջապահության բոլոր կանոնները և ռեժիմի պահանջները՝ մեծերի ընդհանուր ղեկավարությամբ, բայց առանց նրանց անմիջական ոգնություն: Առողջապահական պահանջներին կատարումը պետք է հենվի յերեսխաների՝ մաքրության, կարգ ու կանոնի պահանջի և առողջապահության նշանակությունը հասկանալու վրա:

Գործնականում յերեսխաները պետք է ձեռք բերեն հետևյալ ունակությունները:

Ինքնուրույն արտաքինոց գնալ, պահպանել մաքրություն և կարգ ու կանոն:

Ինքնուրույն լվանալ ձեռքերը, յերեսը, ականջները, քիթը, ապա սրբել, ցամաքեցնել, մեծերի ոգնությունով վոտները լվանալ:

Հետևել իր շորերի և սպիտակեղենի մաքրությանը և ժամանակին հող տանել դրանք կարկատելու և փոխելու մասին:

Ուտելիս կարողանալ անձեռոցիկ գործածել, ձեռքերով չուտել, հացն ընդհանուր ամանից պատառաքողով վերցնել:

Շենքը կարգին պահել. բոլոր իրերը և նյութերը դասավորել վորոշ տեղում, ավել և աղբը թափել արկղը, փոշին թաց շորով արբել (խաղերից և պարապմունքներից հետո):

Առօրյա կյանքում պահպանել անձնական առողջապահության հիմնական կանոնները. դետնից կեղտոտ բաներ չվերցնել, ձեռքերը յերեսին և աչքերին չքոնել, ձեռքերը բերանը չդնել, հազալիս և փռչալիս բերանը ձեռքերով ծածկել:

Ինքնուրույն հագնվել և հանվել՝ իրար ոգնություն գրմելով:

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՅԵՎ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Հիմնական խնդիր.— Յերեսխաները պետք է գիտակցեն անձնական առողջապահության կանոնների և ռեժիմի պահանջներին կատարման նշանակությունը առողջության համար և տարրական պատկերացումներ ստանան տարափոխիկ հիվանդությունների տարածման պատճառների և այն մասին, թե հիմնարկում ձեռք առած առողջապահական միջոցներն ինչ կերպ են նպաստում հիվանդությունների դեմ պայքարելուն և առողջությունն ամրացնելուն:

Գործնականում յերեսխաները պետք է ստանան պատկերացումների հետևյալ պաշարը.

Գիտենալ, վոր անկանոն և քիչ սնունդը, անկանոն քունը, մաքուր ոգի պակասությունը և անշարժությունը թուլացնում են արգանիզը, իջեցնում աշխատունակությունը և տարափոխիկ հիվանդությունների դեմ պայքարելու կայունությունը: Առողջ լինելու համար պետք է ամեն օր աշխատել և խաղալ (շարժողությունն ամրացնում է օրգանիզմը), լավ սնվել, ժամանակին ուտել և կանոնավոր հանգստանալ:

Գիտենալ, վոր ամեն մի կեղտ տարափոխիկ հիվանդության աղբյուր է, վոր վարակը տարածվում է կեղտոտ ոգի միջոցով փոշու հետ, հիվանդի թքի, իրերի և նրա հետ անմիջական շփում ունենալու միջոցով:

Գիտենալ կրոնական ծեսերի վնասակարությունը (հաղորդվելը, սրբերի պատկերներ համբուրելը և այլն վարակ են տարածում):

Գիտենալ, վոր պետք է ձեռքերը մաքուր պահել, յեղունդ-

ները կարճ կտրել և մաքրել, ձեռքերը բերանը չտանել, յեղունգները չկրծել:

Գիտենալ, վոր յեռացնելիս վարակը և ճիճվի ձվերը վոչնչանում են:

Գիտենալ, վոր խմելու և բանջարեղեն, մրգեղեն ու ամանեղեն լվանալու համար միշտ պետք է յեռացրած ջուր գործածելը և յերբեք հում ջուր չխմել:

Գիտենալ, վոր վարակը և ճիճվի ձվերը կարող են ընկնել կաթի մեջ, ուստի կաթը պետք է յեռացնել, իսկ բանջարեղենը և միբղն ուտելուց առաջ պետք է յեռացրած ջրով լվանալ:

Գիտենալ, վոր մարմնի մաշկը մաքուր պետք է պահել և ամրացնել մաքուր ողի և արևի միջոցով:

Գիտենալ, վոր ֆիզվարժությունները և շարժական խաղերն ամրացնում են առողջությունը, բարձրացնում ուժը և տոկունությունը՝ պարափոխիկ հիվանդությունների դեմ պայքարելիս. այդ պատճառով անհրաժեշտ է կանոնավոր կերպով պարապել ֆիզվարժություններով, աֆսպես, ինչպես կանոնավոր կերպով սնվում ենք և քնում:

Գիտենալ, վոր ողը չփոխված սենյակի կեղտոտ ողն առողջության համար վնասակար է և դիտացավ է առաջացնում. այդ պատճառով ել պարապմունքներից, շարժական խաղերից և քնելուց առաջ պետք է սենյակի ողը փոխել:

ՇԱՐԺՈՂԱՅԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր. — Բնական կենսական-անհրաժեշտ և տարրական աշխատանքային շարժումներ կատարելիս ձեռք բերել շարժումների ճարպկություն, ճշտություն, կարողանալ իր շարժումները տեմպի, ուժեղության և ուղղության տեսակետից կանոնավորել և, կոլեկտիվի հետ շարժումներ կատարելիս, իր շարժումները համաձայնեցնել ընդհանուրի հետ:

Գործնականում յերեխաները պետք է տիրապետեն հետևյալ շարժումներին.

Քայլել և վազել, պահպանելով վորոշ ուղղություն և քայլելիս, ըստ աղղանչանի (ուղղությունը փոխելիս), փոխել ուղղությունն ու տեմպը. տեմպի արագացում և դանդաղեցում, կանգ առնել ըստ աղղանչանի:

Նույնը կոլեկտիվ շարժումներ կատարելիս, հատասյունով մեկ-մեկ կամ շրջանում դույզ-դույզ:

Վազել դույզ-դույզ՝ համաձայնեցնելով շարժման ուղղությունն ու տեմպը («Զի-ձի»):

Կազմել և վերակազմել մի կամ մի քանի սյուներ, սյունից շրջան և շրջանից սյուն, շարք կանգնել, քայլելիս ուղղվել:

Քայլել նստարանի (20 ս.մ. լայնությամբ) և գերանի վրայով (25 ս.մ. բարձրությամբ), պահպանելով հավասարակշռություն.

Ցատկել մի վոտով՝ տեղում և տեղից մի վոտնաչափ տարածության վրա, պահպանելով վոտների ճիշտ գրությունը (թաթերի վրա): Ցատկել յերկու վոտով՝ 20—30 սմ. բարձրությամբ, վոտները միաժամանակ բարձրացնելով գետնից:

Ցատկել պարանի (մինչև 20 սմ. բարձրությամբ) կամ անշարժ խոչընդոտի վրայից (առվակ, ջրանցք), վոտները միաժամանակ կտրելով գետնից:

Մագլցել յերեխայի հասակի բարձրության ցանկապատի վրայով:

Գնդակը գցել և բռնել $1\frac{1}{2}$ մետր տարածության վրա:

Մեծ գնդակը խփել պատին կամ հատակին և բռնել:

Գնդակը 2 մետր տարածության վրա գցել հորիզոնական ուղղություն ունեցող թիրախ (արկղ):

Գնդակը 2 մետր տարածությունից գցել ուղղահայաց թիրախի (բարձրությունը հավասար յերեխայի բարձրացրած ձեռքի, չափը՝ 20×30 սմ.) կամ ողակի միջով:

Շարժումներ կատարել ձեռքում առարկաներ լինելու ժամանակ, պահպանելով հավասարակշռություն (ափսեներով կերակուր, ջրամանով ջուր տեղափոխել):

Կանոնավոր բռնել և աշխատանքի ժամանակ ողտադորձել մկրատը, մատիտը, վրձինը, սղոցը:

Կոլեկտիվ շարժումներ կատարելիս ունենալ յերաժշտական, լսողական և տեսողական աղղանչանների կողմնորոշում:

Կարողանալ կատարել բացատրած (ցույց չտված) վոչ բարդ շարժումները:

Աշխատանքի հիմնական բովանդակությունը

Կանոնավոր կերպով կատարել առողջապահական գործողությունները և ռեժիմի պահանջները:

Ղեկավարի դրույցներն անհատական և հասարակական առող-

Ջապահության, ուեթիմի առանձին պահանջները, պրոֆիլակտիկ միջոցառումների մասին (գրքեր և պլակատներ ոգտագործելով) :

Յերեխաների մասնակցութիւնն իրենց կյանքի կազմակերպման և առողջապահական պահանջները կատարման ստուգմանը (սանիտարական բրիգադներ) :

Ազատ խաղեր՝ համապատասխան նյութեր և իրեր գործածելով (գնդակներ, ողակներ, ցատկիչներ, սանձեր, գերան, ուղղահայաց սանդուխք) : Կազմակերպված շարժական խաղեր՝ կանոններով և թեթև կերպով մասնակցողներին մեծ զերեր բաժանելով :

Յերաժտա-ութիմիկ պարապմունքներ՝ մարմնամարզական ախլի տարրական վարժութիւններով :

Ամառը՝ ողի և արևի վաննաներ, լողանալ :

Զմեռը՝ բացօթյա խաղեր, սահնակ, դահուկ :

ԲԱՐՁՐ ԵՈՒՄԸ

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր. — Յերեխաները պետք է ինքնուրույն կերպով կատարեն բոլոր հիմնական առողջապահական կանոնները և ուեթիմի պահանջները վոչ թե միայն մանկհիմնարկում, այլև ընտանեկան կենցաղի պայմաններում. այսպիսով՝ անհրաժեշտ է յերեխաներին դիտակցել տալ առողջապահության նշանակութիւնը վոչ միայն անհատական, այլև հասարակական շահի տեսակետից, վորովհետև վերջին հաշիւով հասարակական առողջապահութիւնն է, վոր ապահովում է յուրաքանչյուրի անհատական բարեկեցութիւնը : Սրանից յերեխաները պետք է սովորեն, վոր վոչ միայն իրենք պիտի կատարեն առողջապահական հիմնական կանոնները, այլև պիտի իրենց շրջապատողներին ել կատարել տան :

Գործնականում յերեխաները պետք է հետևյալ ունակութիւնները ձեռք բերեն.

Ինքնուրույն, ժամանակին և առանց առանձին հիշեցումների կատարել առողջապահական պատշաճ գործողութիւնները և անձնական առողջապահական կանոնները. ոճառով լվանալ յերեսը, ձեռքերը, վիզը, ականջները, վոտքերը, վողողել բերանը, մաքրել ատամները :

Պարապմունքներից հետո կանոնավոր հալաքել բոլոր իրերն ու նյութերը, սենյակի ողը փոխել (ամլելուց հետո) :

Հետևել, վոր բոլոր ընկերները կատարեն առողջապահական բոլոր կանոնները և միջոցներ ձեռք առնել սանիտարական բացերը վերացնելու համար (սանբրիգադայի աշխատանքը) :

Առողջապահական կանոնները կատարել վոչ միայն հիմնարկում, այլև տանը, ձգտելով, վոր ընտանիքի մյուս անդամներն ել կատարեն :

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐ ՅԵՎ ԿՈՂՄՆՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐ

Հիմնական խնդիր. — Յերեխաները պետք է տարրական հիմնական պատկերացումներ ստանան այն մասին, թե որդանիզմի վրա ի՛նչպես են ազդում զանազան անբարեհաճող պայմանները, վորոնց դեմ մենք պայքարում ենք առողջապահական միջոցառումներով : Անհրաժեշտ է յերեխաներին դիտակցել տալ հասարակական առողջապահության կարևորագույն պահանջները, խորհրդային իշխանության հիմնական միջոցառումներն այդ բնագավառում, և բերել այն համոզմանը, վոր անհրաժեշտ է անձնական առողջապահութիւնը կապել ընդհանուր առողջապահության միջոցառումների հետ :

Գործնականում յերեխաները պետք է ձեռք բերեն պատկերացումների հետևյալ պաշարը.

Գիտենալ քթի, աչքերի, ականջի, բերանի, ատամների դերը և նրանց առողջապահության հիմնական կանոնները (չունչ քաշել քթով և վոչ բերանով, աչքերին ձեռք չտալ, աչքերը կեղտոտ թաշկինակով, գոգնոցով, չորի փեշով չարբել, ականջը չփորփրել, ատամները մաքուր պահել) :

Գիտենալ, վոր կանոնավոր մարսողության համար անհրաժեշտ է թարմ և մաքուր կերակուր, վորը պետք է ընդունել վորոշ ժամանակում :

Գիտենալ, վոր մեր որդանիզմը շարժողության և աշխատանքի պայմաններում վոչ միայն կերակրի մեծ կարիք է ունենում, այլև մեծ քանակութեամբ ողի : Այդ պատճառով ել վարժութիւնների, շարժական խաղերի և ֆիզիկական աշխատանքի ժամանակ պետք է շնչել ազատ և խորը, վոչ մի դեպքում շնչառութիւնը չկանգնեցնել և ճնշել :

Գիտենալ, վոր ուտելուց, քնից անմիջապես հետո շարժական խաղերով, ֆիզիկական վարժութիւններով, ծանր ֆիզիկական աշխատանքով չի կարելի զբաղվել :

Գիտենալ, վոր փչացած, փոշոտ ողն առողջության համար փնտաւար եւ և վոր բուսականությունն ողը մաքրում ե:

Գիտենալ, վոր կեղտոտ աղբյուրները, վորոնցից դործածելու ջուր են վերցնում, տարափոխիկ հիվանդություններ են տարածում: Այդ պատճառով ել ավազանները պետք ե մաքուր պահել:

Գիտենալ, վոր տարափոխիկ հիվանդությունները դեմ պայքարելու համար պետք ե հիվանդներին առողջներէից դատել, յեթե տանը հիվանդ կա, մանկապարտեղ չդնալ և, վարակման աղբյուրները վերջնացնելու համար, հիվանդի յեղած սենյակն ու իրերն արտահանել:

Գիտենալ, վոր աշխատավորներին առողջությունը պահպանելու համար, Սորհրդային իշխանությունը հիմնում ե հանգստյան տներ, սանատորիաներ, հիվանդանոցներ, բուժարաններ, հասարակական ճաշարաններ վոչ միայն մեծերի, այլև յերեխաների համար:

ՇԱՐԺՈՂԱԿԱՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Հիմնական խնդիր. — Սովորեցնել յերեխաներին կտաւարել և կանոնավորել իրենց շարժումները թե՛ անհատական և թե՛ կոլեկտիվ շարժումների ժամանակ: Յերեխաները պետք ե սովորեն կոլեկտիվ կերպով դնահատել իրենց շարժումների վորակը և նվաճումները՝ անհատական և կոլեկտիվ առաջադրությունների ժամանակ: Շարժումների վորակի նկատմամբ, միջին խմբի համեմատությամբ, պահանջն այտուղ ավելանում ե՝ յերեխայի շարժողական ապարատի զարգացման և Ֆիզիկական հնարավորությունների բարձրացման հետեանքով:

Ի լրումն այն բոլորի, ինչ նշված ե միջին խմբի ծրագրում, առաջ են քաշվում հետևյալ խնդիրները.

Քայլելիս կանոնավոր կերպով ուղղվել և ձեռքերի շարժումները կատարել համաչափ:

Քայլվածքի տեմպը չխախտելով, քայլելիս կատարել ձեռքերի պարզ ութմիկ շարժումներ:

Քայլվածք վրտների թաթերի վրա:

Քայլվածքից հետզհետե անցնել վաղքի և ընդհակառակը՝ համաձայն աղանչանի կամ նվազակցության բնույթի:

Ինքնուրույն կերպով կազմել հատասյուն, զուգասյուն, յեղա-

սյուն, քառասյուն և շարափոխվել պարզ ձևերի (քառակուսի, յեռանկյուն):

Ձեւավոր քայլք հատասյունով (քայլքի ընթացքում կազմել վորոշ ձևեր — քառակուսի, յեռանկյուն, զիգագոններ): Քայլք սահմանափակ տարածության վրա (առարկաների արանքում)՝ չխառնվելով և իրար չհերելով:

Հավասարակշռության պահպանումը վաղքի կամ թուլքի ժամանակ անակնկալ կերպով կանգ առնելիս. կարողանալ բռնվելուց խուսափել և բռնել վաղքի ժամանակ:

Քայլել նեղ նստարանի (15 սմ. լայնությամբ) կամ դերանի վրայով (մինչև 40 սմ. բարձրությամբ), պահպանելով հավասարակշռությունը:

Թռչել պարանի վրայից (բարձրությունը մինչև 30 սմ.): Ցատկել յերկարությամբ (մինչև 40 սմ.), թաթերը կանոնավոր դնելով:

Մագլցել ուղղահայաց սանդուխքով 2—3 մետր բարձրությամբ և անցնել անցքերով:

Մինչև 2 մետր տարածության վրա դցել և բռնել դնդակը:

Գնդակը թիրախին խփել (20×30 սմ. տրամագծով)՝ մինչև 3 մետր տարածության վրա:

Գնդակը դցել դեպի շարժվող թիրախը (խաղալիս). նետումներ հեռու տարածության վրա՝ ձեռքի ճիշտ թափով:

Վաղք առարկաներ բռնած, պահպանելով ձեռքերի տվյալ դրությունը:

Ձեռքի շարժումների և կարողությունների զարգացումը՝ դործիքներով աշխատելիս և ինքնասպասարկման ժամանակ:

Հիմնական շարժումների անունների կողմնորոշում և նրանց կատարումն ըստ հրամանի:

Կարողանալ ինքնուրույն կերպով կազմակերպել կանոններ ունեցող ծանոթ պարզ խաղեր (կազմակերպչական ունակություններ):

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Ինքնուրույն կանոնավոր կերպով կատարել առողջապահական դործողությունները և ռեժիմի պահանջները՝ ակտիվ կերպով մասնակցել իրենց կյանքի կազմակերպմանը և առողջապահական կենցաղի պահանջի կատարման ամենորոյա ստուգմանը:

Ազատ խաղեր և սպորտ զվարճանքներ՝ ուղտադործելով հա-
ժապատասխան իրեր և նյութեր (մեծ ու փոքր գնդակներ, սան-
դուխք, շվեդական պատ, տախտակ, գերաններ և այլն) :

Կանոններ ունեցող կազմակերպված շարժական խաղեր ավել-
բարդ գերաբաժանություններ և կոլեկտիվ սոցիալական տարրերով :

Յերաթշտա-ուիթիկ պարասպորտներ մարմնամարզական տի-
պի տարրական վարժություններով :

Զրույցներ հասարակական և անհատական առողջապահությա-
ն ու ֆիզիկոլոգիայի մասին՝ սոցիալարարություն և յերկրի պաշտ-
պանություն խնդիրների տեսանկյունով :

Եքսկուրսիա դեպի համապատասխան հիմնարկները. կազմա-
կերպված պարասպորտներ ընթացքում մշակել առողջությա-
պահպանման, հասարակական առողջապահության, պրոֆիլակտի-
կայի և յերկրի պաշտպանություն խնդիրները :

Ամառը՝ արևի և ոգի վաննաներ, լողանալ :

Զմեռը՝ բացօթյա խաղեր և սպորտ-վարժություններ (սղդան-
սահնակ, դահուկ) :

ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ — ՇԱՐԺՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Բ Ա Յ Ա Տ Ր Ա Կ Ա Ն

Յերաթշտական — շարժողական աշխատանքը յերկու հիմնական-
մաս ունի — յերաթշտություն և շարժողություն: Պարապելիս այս
յերկու մասն ել սերտ կերպով կապված են իրար հետ. յերաթը-
տություն միջոցով յերեխաները կազմակերպվում են շարժողու-
թյան համար, իսկ շարժողության միջոցով՝ յուրացնում յերա-
թըշտությունը: Հետևանքն այն է լինում, վոր յերեխաները ձեռք
են բերում կանոնավոր շարժողության ունակություններ և սո-
վորում են հասկանալ յերաթշտությունը, հասկանալ յերաթշտա-
կան խոսքի առանձնահատկությունները:

Բայց յերաթշտական — շարժողական աշխատանք տանելիս,
մանկավարժը չպետք է միայն այդ հետևանքին ձգտի:

Յերբ յերեխաներին կանոնավոր շարժվելու ունակություն-
ներ ենք տալիս, մենք նկատի ունենք կոմունիզմի համար պատ-
րաստելու առողջ, ճարպիկ, ամուր և տոկուն փոխարինող մար-
տիկներ: Շարժողության առաջադրությունները կատարելիս, մեր
յերեխաները ձեռք են բերում այնպիսի հատկություններ, վորոնք
հարկավոր են ապագա կոմունիզմ կառուցողի համար: Յերբ յե-
րեխաներին սովորեցնում ենք հասկանալ յերաթշտական խոսքը,
մենք ձգտում ենք, վոր նրանց համար ամենամոտիկ լեզուն լինի
պրոլետարական յերաթշտության լեզուն, ձգտում ենք մշակել
նրանց մեջ դասակարգային յերաթշտական ճաշակ: Այդպիսով
շարժողությունն ու յերաթշտությունը մեզ համար ինքնապատակ
չեն, այլ յերեխաների կոմունիստական դաստիարակության մի-
ջոցներից մեկը:

Ներկայումս յերաթշտական ճակատում տեղի ունի դասակար-
գային սուր պայքար: Արդեն դիմակադերժ են արված այնպիսի
հայտարարությունների դասակարգային եյությունը, վորպիսիք
են. «յերաթշտությունը մաքուր արվեստ է. նրա մեջ պրոլետա-

ըխառն թշնամի իդեաներ չկան և չեն կարող լինել», կամ «յերա-
 ժըշտության մեջ արտահայտվում են այնպիսի զգացումներ, վո-
 բոնք ընդհանուր են բոլոր մարդկանց համար, այստեղ քաղաքա-
 կանություն լինել չի՝ կարող»։ Այսպիսի հայտարարությունների
 տակ ծածկվելով, մեր դասակարգային թշնամիներն ամեն մի յե-
 րաժշտական աշխատանքի մեջ կարող են մտցնել բուրժուական
 յերաժշտագետների և՛ յեկեղեցական (վորպես փառաբանող), և՛
 թուլացնող (վորպես հանդատացնող), և՛ գինետան-քեֆի (վորպես
 ուրախ) յերաժշտությունը։ Իսկ ի՞նչ հետևանքներ կտա այդպի-
 սի յերաժշտական աշխատանքը։ Ահա՛ թե ինչպիսի. 1) պրոլետա-
 րական յերաժշտության լեզուն և անցյալից ժառանգություն
 մնացած բովանդակություններ մեղ մոտիկ յերաժշտության լեզուն
 յերեխաների համար խորթ կլինի և 2) նրանց յերաժշտական ճա-
 շակը կփչանա, այսինքն՝ յերեխաների մեջ հակում կառաջանա
 դեպի ընկած, մեղ թշնամի արվեստը։ Յեւլ այդպիսով խորհրդա-
 յին մանկապարտեզի ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքի և
 յերաժշտական աշխատանքի մեջ անջատում կառաջանա։

Յուրաքանչյուր մանկավարժ գիտե, թե ինչ հսկայական աղ-
 ղեցություն է թողնում յերաժշտությունը յերեխաների վրա։ Շար-
 փողությունը, յերաժշտության նվագակցությունը, ուժեղացնում
 է այդ աղղեցությունը։ Յերաժշտական - չարժողական նյութի
 այս առանձնահատկությունները մանկավարժը պետք է հետևյալ
 կերպով ոգտադործի.

1) Յայտուն և գեղարվեստական յերդերի, տոնական բեմա-
 դրությունների և խաղերի միջոցով, մանկավարժը պետք է խո-
 բանի յերեխաների հետաքրքրությունը դեպի սոցիալիստական
 շինարարությունը։ Յերաժշտական - չարժողական նյութը պետք
 է ոգտադործել նաև վորպես միջոց՝ ամրացնելու ընթացիկ կրթա-
 կան-դաստիարակչական աշխատանքի մի շարք ունակություննե-
 րը (հաշիվ և գրագիտության վերաբերյալ, գույները, աջ ու ձախ
 կողմերը տարբերելու և սանիտարական-առողջապահական յեր-
 գեր)։

2) Յերաժշտական - չարժողական նյութի միջոցով մանկա-
 վարժը յերեխաների մեջ առաջացնում է ակտիվություն և յերա-
 ժըշտական-չարժողական ստեղծագործություն։

Այսպիսով նախադպրոցական հիմնարկում յերաժշտական-
 չարժողական աշխատանքը ծավալվում է չորս հիմնական ուղղու-
 թյամբ և նկատի ունի հետևյալ չորս հիմնական խնդիրները.

1) Ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքի գեղարվեստա-
 կան ձևավորումը և հուզական խորացումը, ուղղված դեպի նա-
 խաղալրոցականի կոմունիստական դաստիարակության խնդիրների
 իրականացումը։

2) Դաստիարակել յերեխաների յերաժշտական ճաշակը, յե-
 րաժշտության ըմբռնման ընդունակությունները և պատվաստել
 մի շարք յերաժշտական ունակություններ։

3) Յերեխաների ֆիզիկական զարգացումը և նրանց չարժո-
 ղություն կազմակերպումը։

4) Բարձրացնել յերեխայի յերաժշտական-չարժողական հնա-
 բավորությունները։

Յերաժշտական-չարժողական աշխատանքը նախադպրոցական
 հիմնարկների ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքի անհրա-
 ժեշտ և անբաժանելի մասն է։

Նախադպրոցական հիմնարկների աշխատանքներն ստուգելիս
 անհրաժեշտ է վճռական կերպով վերացնել այն բացերը, վորոնք
 հայտարարվել են Կենտկոմի՝ տարրական և միջնակարգ դպրոցի
 մասին վորոշման տեսանկյունով։ Այդ բացերից մի քանիսը (յե-
 րեխաների խաղի գործունեության թերազնահատումը, ֆիզի-
 կական դաստիարակության թույլ դրվածքը և մանկավարժական
 աշխատանքի բավարար չափով հուզականությունը հազեցած չլի-
 նելը) չեն կարող լրիվ վերացված լինել այն հիմնարկներում, ուր
 յերաժշտական-չարժողական աշխատանքը պարտադիր առարկա
 էի համարվում։

ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ-ՇԱՐՓՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆՈՒՄ ԻՐԱԳՈՐԾԵԼՈՒ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿԶՈՒՆՔՆԵՐԸ

Յեթե վերահիշյալ խնդիրներից վորեւե մեկը մանկավարժի
 կողմից գերադնահատվում, թերազնահատվում կամ աչքաթող է
 արվում, ապա յերաժշտական-չարժողական աշխատանքը լիարժեք
 չի լինում և այս հանգամանքն իջեցնում է հիմնարկի ընդհանուր
 մանկավարժական աշխատանքը։

Առաջին խնդիրը թերազնատելու դեպքում, ընդհանուր ման-
 կավարժական աշխատանքը յերաժշտական-չարժողական աշխա-
 տանքի մեջ արտացոլվում է «մեծ տոներին» կամ այդ տոների
 համար նախապատրաստվելիս։ Տոնից հետո յերաժշտական-չար-
 ժողական աշխատանքի բովանդակությունը բոլորովին անջատվում

և ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքի բովանդակության նից, մինչև հաջորդ տոնը: Այդ ժամանակ յերեսաներին տրվում են չոր, ձևական ունակություններ, վորից հիմնարկի մանկավարժական աշխատանքը տուժում է յերկու ուղղությամբ. 1) նվազում է մանկավարժական աշխատանքի բովանդակության ցայտունությունը և հուզականությունը, դրա հետևանքով յերեսաների ապավորությունները չեն ամրանում բավարար չափով, ըմբռնումները չեն խորանում և յերաժշտական-չարժողական աշխատանքը չի ոգտագործվում կոմունիստական դաստիարակության ընդհանուր խնդիրներին համար, 2) յերեսաները, վոր հետաքրքրված չեն իրենց մոտիկ, իրենց համար հասկանալի յերաժշտական-չարժողական աշխատանքի բովանդակությամբ, ունակություններն ել դժվար են ձեռք բերում:

Նույն առաջին խնդիրը դերագնահատելու դեպքում, մանկավարժը մշակվող թեմայի բովանդակությունը ծանրաբեռնում է յերգերով ու խաղերով և դրա հետևանքով չի կարողանում թեման մշակել ինչպես հարկն է:

Ստացվում է նույն հետևանքը, ինչ վոր առաջին դեպքում:

Յերաժշտական-չարժողական աշխատանքի վորակի թուլացում է առաջանում նաև այն դեպքում, յերբ մանկավարժը յերաժշտական — չարժողական պարապմունքների և ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքի կապին կոպիտ մոտեցում է ունենում:

Յենթադրենք, թե մշակվում է «Հողամասի սարքավորումը ձմռան զվարճանքի համար» կադմակերպող մոմենտը: Յերեսաները կարգի յեն բերում ստույգ բլուրը, պատրաստում են սահնակներ և այլն: Ընդհանուր մանկավարժական և յերաժշտական-չարժողական աշխատանքի կոպիտ հասկացողությունը կայանում է նրանում, վոր մանկավարժը յերաժշտական-չարժողական պարապմունքների ժամանակ վերաբուրում է հողամասի նախապատրաստման աշխատանքային պրոցեսներ — խաղեր՝ բլուրից չմուշկներով սողալ և այլն: Պարզ է, վոր այդպիսի խաղեր յերեսաներին չեն վողեորում, վորովհետև յերաժշտական-չարժողական պարապմունքների պայմաններում, աշխատանքային պրոցեսներ, ավելի ևս՝ խաղեր կատարել անհնարին է (այն ել առանց համապատասխան առարկաների):

Հետևապես, մանկավարժի ցանկությունը — կադմակերպող մոմենտի բովանդակությունը ձևավորել և խորացնել զեղարվեստորեն — կմնա անիրագործելի: Տվյալ դեպքում պետք է կապել

Ֆիզիկուլտի կամ ձմռան զվարճանքի թեմայից բղխող յերգի հետ և կամ այն կադմակերպված խաղերի հետ, վոր մանկավարժը մշակում է յերեսաների հետ՝ բացոթյա կատարելու համար: Յենթե հողամասի սարքավորումը վերջանում է հանդիսավոր բացմամբ, չեֆարկյալ մանկավարտեղից հրավիրված ներկայացուցիչների մասնակցությամբ, ապա կարող է տեղի ունենալ դրոշակներով յերթ, շնորհավորություններ և այլն:

ՆՅՈՒԹԻ ԴԱՍԱՎՈՐՈՒՄԸ ԾՐԱԳՐԻ ՄԵՋ

Ծրագրի մեջ նշութերը դասավորված են ըստ աշխատանքի հետևյալ տեսակների — յերգ, խոսք, չարժում:

Ունակությունների դասավորման պարզության համար, չարժում բաժինը բաժանված է յերկու մասի — ա) «Բնական չարժումներ և մարմնամարզական վարժություններ» և բ) «Շարքային և ձևային չարախոխումներ»: «Բնական չարժումներ և մարմնամարզական վարժություններ» մասի «ունակություններ» սյունակում դրված են այն ունակությունները, վորոնք նպաստում են ֆիզիկական զարգացմանը և առանձնապես յուրաքանչյուր յերեսային չարժողության կադմակերպմանը:

«Շարքային և ձևավոր չարախոխումներ» մասում դրված են այն ունակությունները, վորոնք ապահովում են յերեսաների կուլեկտիվ չարժումների կանոնավոր և համաձայնեցված լինելը: Յերկու մասում ել ունակությունները դասավորված են միատեսակ խմբերով: Որինակ՝ «ծափ», «քայլ» առաջին մասում, կամ «չըրջան», «սյուն մեկ-մեկ» յերկրորդ մասում (տես ստորին խմբի ծրագիրը):

Ծրագրում պահպանված է հեշտից դժվարին անցնելու սկզբունքը: Սակայն սխալ կլինի համոզել, վոր «քայլ» վերնադիրը կրող ունակություններ ձեռք բերելն ավելի դժվար է այն պատճառով, վոր այդ մասը «ծափ» մասից հետո յե դրված և այդ պատճառով ել քայլը պետք է սովորեցնել ծափի ունակությունները ձեռք բերելուց հետո: Քայլի և ծափի ունակությունները մշակվում են միաժամանակ, սկսելով պարզից և հետհետև անցնելով բարդին: Յերգի և չարժողության մշակման հիման վրա (յերաժշտության նվաղակցությամբ), յերեսաները ձեռք են բերում յերաժշտական խոսքի կառուցվածքի կողմնորոշում: Այն դեպքերում, յերբ վորևե չարժողության կամ յերգի մշակումը

նպաստում է յերաժշտական կողմնորոշումներ ձևաք բերելուն, այդպիսիները ցույց են տրվում «կողմնորոշումներ» գլխում, այդ ունակության համապատասխան համարով:

Բարձր խմբի ծրագրում ցույց են տրված վոչ միայն յերաժշտական, այլև այնպիսի չարժողական-տարածական կողմնորոշումներ, վսր յերեխաները ձևաք են բերել աշխատանքի պրոցեսի ընթացքում:

«Բովանդակութուն» գլխում ցույց է տրված յերաժշտական-չարժողական նյութի որինակելի բովանդակութունը, վորի ուղնությամբ ձևաք են բերվում յերեխաների ունակութունները և կողմնորոշումները:

Յերաժշտության ունակութունը, վորպես յերաժշտական-չարժողական աշխատանքի մի առանձին տեսակ, ծրագրի մեջ չի մտել: Այնուամենայնիվ, յերաժշտություն ունենդրելու մոմենտները յերգի և չարժողական աշխատանքի անբաժան մասն են կադմում (այն չարժողական առաջադրութուններում, վորտեղ չարժողությունը կապված է յերաժշտության հետ): Որինակ՝ չի կարելի յերեխաներին յերգ սովորեցնել, առանց նախորդ այդ յերգի յեղանակն ունենդրել տալու:

Յերաժշտության ունենդրութունը յերաժշտական - չարժողական նյութի մեթոդական մշակման կարևորագույն մոմենտն է. առանց ունենդրության յերեխաները չեն կարող ձևաք բերել յերաժշտական կողմնորոշումներ և յերաժշտական-չարժողական ունակութուններ:

ԽՆՁՊԵՍ ՈԳՏՎԵԼ ԾՐԱԳՐԻՑ

Ամենից առաջ անհրաժեշտ է ծրագրերը հարմարեցնել իր հիմնարկի պայմաններին: Որինակ՝ յեթե տվյալ հիմնարկի բարձր խմբում առաջին տարին է, վսր պիտի յերաժշտական-չարժողական պարապմունքներ տալվեն և վոչ յերրորդ տարին, ապա աշխատանքը պետք է սկսել պարզ առաջադրութուններից, որինակ՝ ստորին խմբի ծրագրի վերջին առաջադրութուններից: Պարզ է, վոր բարձր խմբում այդ նյութի վրա յերկար կանգ առնել հարկավոր չէ և շատ շուտով կարելի յե անցնել միջին խմբի ծրագրին: Ծրագրից չեղվել անհրաժեշտ է և այն դեպքում, յերբ աշխատանքը կատարվում է այնպիսի խմբում, ուր զանազան հասակի յերեխա-

ներ կան: Այդպիսով ծրագրերն անվտիտիս է մնում միայն առաջադրութունների հետզհետե բարդանալու տեսակետից:

Ծրագրից կանոնավոր կերպով ոգտվելը չի սահմանափակվում միայն տվյալ հիմնարկի համար ունակութունները և կողմնորոշումները սեղմելով կամ լայնացնելով. անհրաժեշտ է պարզել, թե յերեխաները յերաժշտական-չարժողական աշխատանքն ինչ չափով կարող են յուրացնել:

Յերաժշտական-չարժողական նյութի անհաջող ընտրությունը վոչ միայն չի նպաստում ունակութունների պատվաստմանը, այլ, ընդհակառակը, արգելակ է դառնում յերեխաների առաջխաղացությանը: Այդ պատճառով ել նյութի ոգտագործման վրա պետք է հատուկ ուշադրութուն դարձնել:

Սաղերի և յերգերի թեմաներն ըստ հնարավորին պետք է հարմարեցված լինեն այն թեմային, վորը տվյալ ժամանակաշրջանում մշակվում է:

Մի քանի դեպքերում թույլատրելի յե նաև վերացական (бесобразная) վարժությունների մշակում: Վարժությունների նշանակութունը մանկավարժի կողմից հաճախ թերազնահատվում է, ա / ինչ, մի շարք ունակություններ ձևաք բերելու համար, վարժություններն անհրաժեշտ են. որինակ՝ փոքրիկների մոտ, վորոնք դեռևս դրաղված են իրենց չարժումները յերաժշտությանը հարմարեցնելու պրոցեսով, անպատկեր (бесобразная) մշակումը նախադրույացնում է նրանց հուզականությամբ ծանրարեռնելու վտանդից:

Բարձր և միջին խմբերում առաջադրության անպատկեր մշակումը կարող է կատարվել նաև հետևյալ ձևով. մանկավարժը յերեխաների առաջ դնում է կենդրետ (վորոշակի) նպատակային առաջադրություններ՝ կապված մշակվող կազմակերպող մոմենտի հետ. որինակ՝ կրկնել մի հին խաղ, յուրացնել ձևային (фигуральное), չարվածքը և սովորել ինքնուրույն կերպով կատարել, վորպեսզի ոգնեն դեկավարին՝ անկաղմակերպ յերեխաներին տոնակատարության համար պատրաստելու ժամանակ և այլն: Այս հանդամանքը յերեխաների մեջ առաջացնում է յերաժշտական-չարժողական ունակությունները մշակելու և խորացնելու հետաքրքրություն:

Յերաժշտական-չարժողական առաջադրությունների անպատկեր մշակումն անհրաժեշտ է տոներին համար նախապատրաստվելու ժամանակ: Այդ ձևի մշակումը դեկավարին հնարավորություն

ե տալիս յերկար ժամանակ մաս առ մաս նախապատրաստել այն շարժողութիւնները, վորոնք հարկավոր են: Յերբ մանկավարժը քննչաբար տեղի յետնենում գործնականում, տոնից շատ առաջ և սկսում «փորձել» բեմադրութիւնը, ապա մինչև յետևյալ յետնալը յերեխաների մեջ թուլանում են բեմադրութեան պատկերները և նրանք իրենց դերերը յետևյալ ժամանակ կատարում են թույլ և առանց վորոշութեան:

ՀԱՄԱՌՈՏ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ-ՇԱՐՇՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՅԵՎ ԿԱՏԱՐՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Յերեխաներին պլանավորված, սխտեմատիկ կերպով առաջ տանելու համար, անհրաժեշտ է, վոր յերաժշտական-շարժողական աշխատանքները կատարվեն պարբերաբար, կազմակերպված պարապմունքների ձևով: Այս ձևով պարապելիս մանկավարժի համար հեշտ ու հարմար կլինի աստիճանաբար բարդացնել յերաժշտական-շարժողական առաջադրութիւնները, յերեխաներին տալ այդ առաջադրութիւնները կատարելու կանոնաւոր նախա-կան ունակութիւններ, մշակել և խորացնել իր խմբի՝ առանց բացառութեան բոլոր յերեխաների յերաժշտական-շարժողական ունակութիւնները:

Անհրաժեշտ է նաև, վոր մանկավարժը յերգեցողութիւնը և յերաժշտութեան նվագակցութեամբ շարժումներն ոգտագործի մի շարք յերաժշտական-շարժողական կազմակերպված պարապմունքներից դուրս, յերեխաների խմբակային կյանքի մոմենտները կազմակերպելու համար: Որինակ՝ աշխատանքային յերգը կարող է վորպես միջոց ծառայել կազմակերպված ձևով կատարելու համար վորևեւ աշխատանքային պրոցես: Վորքան շատ լինեն յերեխաների յերգի և շարժողութեան համար այդպիսի կարճատև միացումները, այնքան յերաժշտական-շարժողական նյութը յերեխաների կենցաղի մեջ ավելի կխորանա:

Բաւական չէ, որինակ, կազմակերպված յերաժշտական-շարժողական պարապմունքների ժամանակ յերեխաներից պահանջել միայն, վոր նրանք ուղիղ կանգնեն, քայլելիս չխոնջեն, առանց դիմելու և արագորեն սյուն կազմեն, առանց աղմուկի յերգին և այլն: Անհրաժեշտ է, վոր մանկավարժը շարունակի ամբողջ յայս ունակութիւնները նաև յերաժշտական-շարժողական պար-

ապմունքներից դուրս: Միայն այս դեպքում յերաժշտական-շարժողական նյութն իսկապես կարող է խորացնել ընդհանուր մանկավարժական աշխատանքը, նպաստել իրագործելու նախադրողական հիմնարկի ուսումնա-դաստիարակչական խնդիրներն ընդհանրապես և յերեխաների գեղարվեստական ու ֆիզիկական դաստիարակութիւնը մասնավորապես:

Պարբերաբար կազմակերպված յերաժշտական-շարժողական աշխատանքը միանգամից չի սկսվում:

Յերգի և շարժողութեան համար խմբի կարճատև միացումները, վորոնց մասին մենք վերևում ասացինք, սկզբում ծառայում են վորպես յերաժշտական-շարժողական պարապմունքների նախաբան: Բարձր և միջին խմբերում կազմակերպված պարապմունքներին անցնելը սովորաբար շատ արագ է կատարվում, որինակ՝ խմբի պարապմունքներն սկսվելուց մի տասնորոշակ հետո, ստորին խմբում՝ առաջին կազմակերպող մոմենտը մշակելուց հետո: Տևողութեան ճիշտ նորմաների մասին խոսել չի կարելի. դա կախված է խմբի տարիքային կազմից, նրա ֆիզիկական դրութիւնից, մանկական կոլեկտիվի կազմակերպվածութեան աստիճանից:

Կարելի յէ նշել միայն որինակելի նորմաներ՝ մանկապարտեզի 3 հասակի խմբերի համար.

Ստորին խումբ	— 10—12 րոպե (պարապմունքի 1-ին տարին)
Միջին	» — 12—15 » (» 1—2 »)
Բարձր	» — 15—20 » (» 1-ին »)
»	» — 25—30 » (» 2-րդ »)
»	» — 30—35 » (» 3-րդ »)

Կազմակերպված յերաժշտական-շարժողական պարապմունքներին ժամանակ յերգն ու շարժումները հաջորդում են իրար հետևյալ կերպով.

1. Ներգրավող քայլք. այնպիսի շարժումներ, վորոնք յերեխաներին տալիս են մի շարք ունակութիւններ:

2. Մշակվող կազմակերպող մոմենտի կամ յերաժշտական-շարժողական առաջադրութիւնների հետ կապված յերգեր:

3. Ընդհանուր մանկավարժական առաջադրութիւնների հետ կապված խաղեր, ազատ խաղեր, կամ յերաժշտական-շարժողական առաջադրութիւնների հետ կապված խաղեր:

4. Յեղրափակման շարժումներ (թեթև, տարրական առաջադրութիւններ):

ե տալիս յերկար ժամանակ մաս առ մաս նախապատրաստել այն-
չարժողութիւնները, վորոնք հարկաւոր են: Յերբ մանկավարժը
ինչպէս տեղի յե ունենում գործնականում, տոնից շատ առաջ է
սկսում «փորձել» բեմադրութիւնը, ապա մինչև յելույթ ունենա-
լը յերեսաների մէջ թուլանում են բեմադրութեան պատկերները
և նրանք իրենց դերերը յելույթի ժամանակ կատարում են թույլ
և առանց վողեորութեան:

**ՀԱՄԱՌՈՏ ՄԵԹՈԴԱԿԱՆ ՅՈՒՅՈՒՄՆԵՐ ՅԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ-ՇԱՐժ-
ԺՈՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՄԱՆ ՅԵՎ ԿԱՏԱՐՄԱՆ
ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ**

Յերեսաներին պլանաւորւած, սխառեմատիկ կերպով առաջ
տանելու համար, անհրաժեշտ է, վոր յերաժշտական-չարժողա-
կան աշխատանքները կատարվեն պարբերաբար, կազմակերպւած
պարապմունքների ձևով: Այս ձևով պարապելիս մանկավարժի հա-
մար հեշտ ու հարմար կլինի աստիճանաբար բարդացնել յերա-
ժշտական-չարժողական առաջադրութիւնները, յերեսաներին
առաջ առաջադրութիւնները կատարելու կանոնաւոր նախնա-
կան ունակութիւններ, մշակել և խորացնել իր խմբի՝ առանց
բացառութեան բոլոր յերեսաների յերաժշտական-չարժողական
ունակութիւնները:

Անհրաժեշտ է նաև, վոր մանկավարժը յերգեցողութիւնը և
յերաժշտութեան նվագակցութեամբ շարժումներն ոգտադրծի-
մի շարք յերաժշտական-չարժողական կազմակերպւած պարապ-
մունքներից դուրս, յերեսաների խմբակային կյանքի մոմենտնե-
րը կազմակերպելու համար: Որինակ՝ աշխատանքային յերգը կա-
րող և վորպէս միջոց ծառայել կազմակերպւած ձևով կատարելու
համար վորեւե աշխատանքային պրոցես: Վորքան շատ լինեն յե-
րեսաների յերգի և շարժողութեան համար աշխարհի կարճատե-
միացումները, այնքան յերաժշտական-չարժողական նյութը յե-
րեսաների կենցաղի մէջ ավելի կխորանա:

Բաւական է, որինակ, կազմակերպւած յերաժշտական-չա-
րժողական պարապմունքների ժամանակ յերեսաներից պահանջել
միայն, վոր նրանք ուղիղ կանգնեն, քայլելիս չխոնվեն, առանց
վիճելու և արագորեն սյուն կազմեն, առանց աղմուկի յերգին և
այլն: Անհրաժեշտ է, վոր մանկավարժը շարունակի ամբացնել
այս ունակութիւնները նաև յերաժշտական-չարժողական պա-

րապմունքներից դուրս: Միայն այս դեպքում յերաժշտական-
չարժողական նյութն իսկապէս կարող է խորացնել ընդհանուր
մանկավարժական աշխատանքը, նպաստել իրադրծելու նախա-
դարձական հիմնարկի ուսումնա-դաստիարակչական խնդիրներն
ընդհանրապէս և յերեսաների գեղարվեստական ու ֆիզիկական
դաստիարակութիւնը մասնաւորապէս:

Պարբերաբար կազմակերպւած յերաժշտական-չարժողական
աշխատանքը միանգամից չի սկսվում:

Յերգի և շարժողութեան համար խմբի կարճատե միացում-
ները, վորոնց մասին մենք վերելում ասացինք, սկզբում ծառա-
յում են վորպէս յերաժշտական-չարժողական պարապմունքների
նախաբան: Բարձր և միջին խմբերում կազմակերպւած պարապ-
մունքներին անցնելը սովորաբար շատ արագ է կատարվում, որի-
նակ՝ խմբի պարապմունքներն սկսվելուց մի տասնորդակ հետո,
ստորին խմբում՝ առաջին կազմակերպող մոմենտը մշակելուց հե-
տո: Տեղութեան ճիշտ նորմաների մասին խոսել չի կարելի. դա
վախված է խմբի տարիքային կազմից, նրա ֆիզիկական դուր-
թիւնից, մանկական կողեկտիվի կազմակերպւածութեան աստի-
ճանից:

Կարելի յե նշել միայն որինակելի նորմաներ՝ մանկապարտե-
զի 3 հասակի խմբերի համար.

Ստորին խումբ	— 10—12 րոպե (պարապմունքի 1-ին տարին)
Միջին »	— 12 - 15 » (» 1—2 »)
Բարձր »	— 15—20 » (» 1-ին »)
» »	— 25—30 » (» 2-րդ »)
» »	— 30—35 » (» 3-րդ »)

Կազմակերպւած յերաժշտական-չարժողական պարապմունք-
ների ժամանակ յերգն ու շարժումները հաջորդում են իրար հե-
տեյալ կերպով.

1. Ներգրաւող քայլը. այնպիսի շարժումներ, վորոնք յերե-
սաներին տալիս են մի շարք ունակութիւններ:
2. Մշակվող կազմակերպող մոմենտի կամ յերաժշտական-
չարժողական առաջադրութիւնների հետ կապւած յերգեր:
3. Ընդհանուր մանկավարժական առաջադրութիւնների հետ
կապւած խաղեր, ազատ խաղեր, կամ յերաժշտական-չարժողա-
կան առաջադրութիւնների հետ կապւած խաղեր:
4. Յեղրափակման շարժումներ (թեթև, տարրական առաջա-
դրութիւններ):

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Ս Տ Ո Ր Ի Ն Խ Ո Ւ Մ Բ

Յ Ե Ր Գ

Կողմնորոշումներ: Դաշնամուրի նվագած նախաբանից ճանաչել յերգը: Ճանաչել առանց բառերի յերգած կամ առանց նվագակցության նվագած յերգի յեղանակը:

Ունակություններ: Յերգել յերգի վերջին յերաժշտական ֆրազը, յերգի թեթև կտորները: Խմբական յերգեցողություն՝ առանց ղեկավարից հետ մնալու: Խմբական ինքնուրույն յերգեցողություն (առանց ղեկավարի ոգնության): Խմբական ինքնուրույն յերգեցողություն (թեթև յերգերի)՝ յեղանակի ճիշտ արտահայտությամբ (առանց ղեկավարի ոգնության):

Խ Ո Ս Ք

Ունակություններ: Զայնամանեցում: Կոլեկտիվ կերպով արտասանել կարճ ֆրազներ, պարզ, հասարակ ութմով:

Բովանդակություն: Խաղի ժամանակ ձայնը նմանեցնել ղեկավարի ձայնին (չոգեչարժ—տո՛ւ—տո՛ւ, աքաղաղ—կի—կլի—կի՛, կատու—մյա—ո՛ւ և այլն):

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԻՊԻ ԲՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ծ ա փ տ ա լ

Կողմնորոշումներ: Յերաժշտական տեմպի, ձայնի ուժեղության, հասարակ տեմպի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Յերգելու միջոցին ծափ տալ և կանգ առնել համաձայն նշանի: Ղեկավարը յերգելու ժամանակ ծափ տալ բարձր ու ցածր, ա) ղեկավարի նշանի համաձայն, բ) առանց ղեկավարի նշանի: Յերաժշտությունը դադարեցնել, առանց ղեկավարի նշանի, ծափը դադարեցնել: Ծափ տալ ութմով:

Ք ա յ լ ք

Կողմնորոշումներ: Տեմպի և ձայնի ուժի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Քայլել ղեկավարի յերգեցողության տակ: Բարձր և հանդարտ քայլք: Քայլք՝ վոտները համեմատաբար ա-

վելի բարձրացնելով: Քայլքի և ձևերի շարժումների տարրական համաձայնեցում:

Բովանդակություն: Խմբի կազմակերպված տեղափոխվելը մի սենյակից մյուսը՝ յերաժշտական-շարժողական պարասով ունենալից դուրս: Կազմակերպված յերաժշտական-շարժողական պարասով ունենալը նախապատրաստող վարժություններ: Նախապատրաստական վարժություններ (այնքան կամաց դնալ, վեր վոտնաձայն չլսվի): «Մուկ ու կատու» խաղալիս կամաց քայլել: «Կարմիր բանակ» խաղալիս՝ ա) յերթ դրոշակներով. ուժեղ նվագի ժամանակ դրոշակը բարձր բռնել և թափահարել, իսկ մեղմ նվագի ժամանակ՝ ցածրացնել:

Պիտներ խաղի ժամանակ սովորել քայլել:

Վ ա գ ֆ

Կողմնորոշումներ: Տարբերել արագ տեմպը հանդարտ տեմպից:

Ունակություններ: Վաղք. ա) առանց յերաժշտության, բ) յերաժշտությամբ, գ) փոխ առ փոխ վաղք և քայլք:

Բովանդակություն: Խաղալ «Զի-ձի» և «Գնացք»:

Հավասարակշռություն

Ունակություններ: Քայլելիս անապասելի կերպով կանգ առնել ա) հրամանով, բ) յերաժշտության դադարեցմամբ: Քայլք սահմանափակ տարածության վրա (յերթու գծի մեջ յեղած 20 սմ. լայնություն ունեցող տախտակի վրայով):

Բովանդակություն: Փոխադրության ձևերի խաղ («Ալտո», «Զի-ձի»), խաղ «Գնացք» (կամուրջ, ուղիղ—հատակին կավճով քաշած գծեր): Վարժություններ դեպի հոդամասը կատարած դրոսանքի ժամանակ:

ՇԱՐՔԱՅԻՆ ՅԵՎ ԶԵՎԱՎՈՐ ՇԱՐՔՈՒՆՈՒՄ

Իր տեղը գտնելը

Սենյակում քայլելուց հետո, գտնել իր աթոռը, վորի վրա նստած էր: Շրջանի շուրջը քայլելուց հետո գտնել իր տեղը չըջանում:

Բովանդակություն: ա) խաղ «Իր տունը»—գնում են տուն,

բ) «Բանխորհեր» խաղալիս գնում են իրենց մեքենաների մոտ և հետո՝ առնելով: Պարելուց հետո գտնում են իրենց տեղը շրջանում:

Հատասյուն կազմել

Ունակություններ: Տեղում կազմում են հատասյուն—ա) ղեկավարի ոգնությամբ, բ) ինքնուրույն կերպով: Սյունն ուղղել տեղում և քայլելուց հետո: Սյունը պահպանել սենյակի պատի յերկարությամբ քայլելիս:

Շ ր ջ ա ն

Ունակություններ: Ձեռքերը բռնած շրջան կազմել—ա) ղեկավարի ոգնությամբ, բ) ինքնուրույն կերպով: Շրջանի լայնացումն ու նեղացումը: Շարժվել շրջանի շուրջը ղեկավարի ոգնությամբ:

Շարափոխումներ

Ունակություններ: Շրջանից սյուն կազմել (մեկ-մեկ) և հակառակը:

Բովանդակություն: Պարելուց հետո անցնել կազմակերպված հանգստացնող քայլերի, շրջանային խաղից՝ քայլերի:

Ձ ու յ գ ե ր

Ունակություններ: Քայլել զույգ-զույգ (զույգ և կանգնեցնում ղեկավարը), վազել զույգ-զույգ:

Բովանդակություն: Խաղ «Մանկապարտեզ» — գնում են դրամանքի: Խաղ «Ձի-ձի» սանձերով:

Առարկաներ

Յերաժշտական-չարժողական աշխատանքի համար ստորին խմբում պետք է լինեն հետևյալ առարկաները.

- 1) Թմբուկ—առանց յերաժշտության թմբկահարելու համար.
- 2) Դրոշակներ—ուժեղ և թույլ յերաժշտության վարժություններ կատարելու համար.
- 3) Սանձեր—«Ձի-ձի» խաղալու համար:
- 4) Գնդակ:

Մ Ի Ջ Ի Ն Խ Ո Ւ Մ Բ

Յ Ե Ր Գ

Կողմնորոշումներ: Յերգել պրիմիտիվ յերաժշտական կատարման, ձայնի ուժի կողմնորոշում: Յերաժշտական Փրազայի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Յերգել առանց աղաղակի: Յերգել Փրազներով (մի Փրազը յերգում է ղեկավարը, մյուսը՝ յերեսաները: Յերգել քառյակներով (մի քառյակը յերգում է ղեկավարը, մյուսը՝ յերեսաները): Ճիշտ յերգել յեղանակը. ա) նախ՝ 3—5 հոգուց բաղկացած խմբերով, բ) անհատական, ղեկավարի ոգնությամբ, գ) ինքնուրույն, առանց ղեկավարի ոգնության:

Խ ու ս ք

Ունակություններ: Ճիշտ արտասանել գրական բնագիրը (առանց բառերն աղափարելու): Կարճ լուրնգնների կոլեկտիվ արտասանություն: Կարճ վոտանափորների կոլեկտիվ արտասանություն:

Բովանդակություն: Սովորած բոլոր յերգերը:

ԲՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԻՊԻ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ք ա յ լ ք

Կողմնորոշում: Յերաժշտական ձև (форма):

Ունակություններ: Քայլելիս կանոնավոր կերպով ուղղվելու տարրեր. ա) գլուխը չկախել, բ) մեջքն ուղիղ պահել: Քայլել տեղում և տեղից: Քայլելուց հետո կանգ առնել—ա) աղղանչանով, բ) յերաժշտական Փրազայից հետո, քառյակից հետո: Քայլելիս յետ դառնալ. ա) աղղանչանով, Փրազայից, քառյակից հետո: Քայլք ձեռքերը զանազան դրությամբ պահած, ղեկավարի ասելով և առանց դրան:

Բովանդակություն: Յերաժշտական պարամպուններին առաջին մասի վարժությունները, պարամպուններին համար նախապատրաստություն. ա) խաղալ «Փողոց» — վոտնով գնացողներն ըստ աղղանչանի կանգ են առնում, բ) քայլել յերգելով: Խաղալ «Կարմիր բանակ»: Ձեռքերը շարժել դեպի կողմերը, մեջքը և

վերև: Շարժումը փոխել 5—6 քայլից: Յերաժշտական պարապմունքների վերջում յեղրափակող հանդստացնող վարժություններ:

Վ ա գ ֆ

Կողմնորոշումներ: Յերաժշտության արագացում:

Ունակություններ: Վաղը տեղում և տեղից—ա) աղղանշանով, բ) յերգով: Քայլերից վաղը անցնելը:

Բովանդակություն: Խաղալ «Զի-ձի», «Սալաոնակ», «Փողոց»: Լիցքի նախապատրաստություն, խաղալ «Հեծելազոր», «Գնացք»:

Թ ո ի չ ֆ

Կողմնորոշումներ: Ռիթմի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Դարձ քայլելիս 2 վոտքերի վրա թռչելով: Վոտքերն անդում, վոտքերն իրարից հեռու և ընդհակառակը՝ վոտքերն իրար կպցրած, տեղում փոխ առ փոխ վոտքերն առաջ դնելով:

Հավասարակշռություն

Ունակություններ: Քայլելուց հետո կանգ առնել յերկու վոտքի վրա: Քայլելուց հետո կանգ առնել մի վոտքի վրա:

ՇԱՐՔԱՅԻՆ ՅԵՎ ՁԵՎԱՎՈՐ ՇԱՐՔՈՒՆՈՒՄ

Ս յ ու ն

Կողմնորոշումներ: Յերաժշտական ձևի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Հատաստուն կազմել ըստ հասակի—ա) արագ, հաշվելով, բ) առանց խոնավելու ուղղվել ծոծրակի ուղղությամբ:

Սյունից տողան կազմել՝ աջ ու ձախ դառնալով: Սյունից մեկ-մեկ բաժանել և մանր սյուններ կազմել: Ձուլդ սյունից կազմել հատաստուն և ընդհակառակը—1) տեղում կանգնած, 2) քայլելիս: Ձուլդերը դեպի աջ ու ձախ բաժանվելն պատի յերկարությամբ և վերադառնալով զույգեր կազմեն:

Բովանդակություն: ա) Մինչև 5 համբանքի տակ՝ յերգի նախերգանքի ընթացքում, բ) յերկու գիծ—սոցմբջմամբ թե— ո՛վ ետևի լավ: Խաղ. ա) հարվածային բրիդալ—կոչ աշխատանքի համար, բ) պիոներներ—տաղնապ համբարում:

Շ ր ջ ա ն

Կողմնորոշումներ: Յերաժշտական Փրաղա:

Ունակություններ: Սյունից շարափովել մանր շրջանների՝ տեղում կանգնած և շարժվելիս: Ձուլդերից շարափովել մի կամ յերկու շրջանի:

Բովանդակություն: ա) Խաղալ դործարան — մեքենայի աշխիշները, բ) յերաժշտության տակ, յերաժշտական Փրաղով կատարել շարժում սյունի (КОЛОННА) ներսում և շրջանի միջով: բ) Ձուլդ կանգնել. ա) յերեսը դարձնել դեպի իր զույգը — հարևան յերեխայի ձեռքը բռնելով շրջան կազմել, բ) մեջքը դարձնել դեպի իր զույգը — 2 շրջան ձևային շարափովելում տոնի համար:

Ո ձ ա շ ա ր ժ

Ունակություններ: Ոձաշարժ—ա) առարկաների արանքով, բ) յերեխաների արանքով:

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Միջին խմբում յերաժշտական պարապմունքների մեջ մտցվում են հետևյալ առարկաները—դրոշակներ — պիոներ խաղալիս, տոներին, ցուցադրումներին, ձևային շարժումների ժամանակ: Աթոռներ — տեղափոխություն առանց յերաժշտության և յերաժշտությամբ կարողանալ կամաց դնել հատակին: Խաղի համար անհրաժեշտ առարկաներ. խորանարդներ, դանդակներ, մուրճեր և այլն: Թմբուկ — պիոներ, կարմիր բանակ խաղալիս — յերգի ուրիշ մշակելիս: Ձողիկներ — կարմիր բանակ խաղալիս: Ձանգակ—առարկան կամաց իրար տալիս, վորպես աղղանշան:

Ռ Ա Ր Ջ Ր Խ ՈՒ Մ Ր

Յ Ե Ր Գ

Կողմնորոշումներ: Յերգի տարրերի կողմնորոշում. յեղանակը և բառերը: Բարձր ու ցածր յերաժշտություն: Յերաժշտության արագացումը և դանդաղացումը: Յերաժշտական Փրաղա, ձև: Յերաժշտության ուժեղացում և մեղմացում:

Ունակություններ: Յերգեցողություն առանց բառերի: Բարձր ու ցածր յերգեցողություն՝ յերգի յերաժշտական և բառական բո-

վանդակությամբ: Յերգի արագացումը և դանդաղեցումը: Յերգեցողություն Փրադներով կարողանալ ժամանակին սկսել յերգը: Յերգի ուժեղացումը և մեղմացումը, կարողանալ աստիճանաբար ուժեղացնել և մեղմացնել յերգը: Յերգի գեղարվեստական մշակումը: Անհատական յերգեցողություն—ա) կարողանալ յերգն սկսել, բ) կարողանալ մենակ յերգել ամբողջ յերգը:

Խ Ո Ս Ք

Կողմնորոշումներ: Կանոնավոր արտասանություն:

Ունակություններ: Լողունքների կոլեկտիվ արտասանություն՝ բառերի բնական ութմով: Յերգելիս բառերի պարզ արտասանություն: Կարողանալ ծանր յերգեցողությունից անցնել արագ յերգեցողության՝ բառերի պարզ արտասանությամբ: Կոլեկտիվ գեղամացիա՝ յերեխաներին բաժանելով խմբերի:

ԲՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄՆԵՐ ՅԵՎ ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶԱԿԱՆ ՏԵՍԱԿԻ ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ք ա յ լ ֆ

Կողմնորոշումներ: Քայլերու տեխնիկան:

Ունակություններ: Կանոնավոր քայլք—ուղղվել. ա) քայլելիս ձեռքերի կանոնավոր շարժումներ, բ) քայլել առանց մեջքը կորացնելու, գ) առանց գլուխն իջեցնելու, դ) առանց վոտքերը գետնին ըսելու:

Բովանդակություն: Լիցքի նախապատրաստություն:

Վ ա գ ֆ

Կողմնորոշումներ: Քայլերի և վազերի տեխնիկան. ա) վազել տարբերությունն արագ քայլից, բ) զանազան տեմպեր, գ) վազել արագացումն ու դանդաղեցումը: Վազելի տեսակները — վազելի տեխնիկայի տեսակները: Յերաժշտական Փրադա:

Ունակություններ: Վազելի զանազան տեսակները. ա) վազել ինչպես գնդակ—գետնից հրվելով, բ) թեթև, մանրաքայլ վազք, գ) կտրուկ վազք, ծնկները բարձրացնելով: Կարողանալ քայլերից աստիճանաբար անցնել վազելի և ընդհակառակը: Դարձ վազել ժամանակ (առանց կանգ առնելու)—ա) ըստ ազդանշանի, բ) ըստ յերաժշտական Փրադի:

Բովանդակություն: Վարժություններ. ա) սովորական քայլք—արագ քայլի անցնելը (յերկու անգամ արագ), բ) սովորական քայլք—արագ քայլք և Վազք, գ) արագ քայլք և սովորական քայլի անցնելը, դ) խաղ «Զի-ձի», ե) «Սավառնակ», զ) հեծելազոր, է) վազք լիցքային մարմնամարզությամբ, ը) բեմադրություններ տոներին, թ) պարեր:

Հավասարակշռություն

Ունակություններ: Անպաստելի կերպով կանգ առնել վստյուններից հետո—ա) մի վոտի վրա, բ) յերկու վոտի վրա—մի գծի վրա դրված:

Բովանդակություն: Խաղ «Փողոց»—Ախտոմորիլ—արդելու:

Մարմնավարժական տեսակի վարժություններ

Կողմնորոշումներ: Աջ ու ձախ ձեռք: Մարմնի կողմերը:

Ունակություններ: Մարմնամարզական վարժություններ — տես Ֆիզդաստիարակության ծրագիրը: Աջ ու ձախ ձեռքերի հերթական շարժումներ, ղեկավարի առաջադրությամբ: Հիշել շարժումների հետևողականությունը և կատարել հիշողությամբ: Դարձումներ տեղում — աջ ու ձախ: Ձեռքերի և վոտքերի պարզ շարժումների համաձայնեցում:

Բովանդակություն: Շարժումների բանավոր թելադրություն ղեկավարի ցուցումներով—ձեռքերով. որինակ՝ ձեռքերն առաջ, կողմ, կրծքի առաջ, ցած: Շարժումների բարդ թելադրություն. որինակ՝ աջ ձեռքը դեպի բարձր, ձախն առաջ, աջը կրծքի առաջ, ձախը՝ կողմ: Հոկտեմբերի դառնալու նախապատրաստություն: Կարժիր բանակ և պիոներ խաղալիս շարքային վարժություններ. ադատ պարի շարժումներ, պար, գործարան խաղալիս—մեքենաների շարժումներ:

ՇԱՐԲԱՅԻՆ ՅԵՎ ԶԵՎԱՅԻՆ ՇԱՐՎԱԾՔՆԵՐ

Կողմնորոշումներ: Կողմնորոշումներ կոլեկտիվում: Աջ ու ձախ կողմեր: Տարածության ուղղությունների կողմնորոշում:

Ունակություններ: Կարողանալ առանց ղեկավարի ոգնության սյուն կաղմել—մեկ-մեկ, յերկու-յերկու, յերեք-յերեք, չորս-չորս: Շարափոխումներ սյունից մեկ-մեկ, յերկու-յերկու, չորս-չորս՝ աջ ու ձախ կողմը բաժանելով: Ծանոթ ձևերի շարափոխում:

քառակուսի, յեռանկյուն (զույգեր), շրջան: Յերկու խմբերի միաժամանակ շարժումներ՝ դանադան ձևավոր շարվածքով: Կուլվարի բարդ դերը, յերբ անուպասելի կերպով կանչում է ղեկավարը: Կարողանալ շարժվել փոքրիկ տարածության վրա, իրար չհրելով, տեղերի փոփոխություն՝ առանց խռովելու և կոշկտիվ ձևային շարվածքը խախտելու:

Բովանդակություն: ա) Սյունի շարափոխումը հատասյունի, ապա զույգ-զույգ, հետո չորս-չորս և ընդհակառակը, շարժվելիս և տեղում, բ) հատասյունից սյուն կաղմել յերեք-յերեք, չորս-չորս, գ) քայլը սյունով յերեք-յերեք, չորս-չորս, դ) շարքերի հերթական շարժում:

ա) Սյունից մեկ-մեկ բաժանվում են աջ ու ձախ և սենյակի մեջտեղում միանում յերկու-յերկու, բ) սյունից յերկու-յերկու բաժանվում են և միանում, հատասյուն կաղմում:

Վարժություններ: ա) Մեծ ու փոքր շրջաններ, քառակուսիներ, բ) հաջորդաբար կատարել ձևային շարափոխումներ—շրջան, քառակուսիներ, ուձաշարժ՝ ըստ ղեկավարի ցուցմունքի ձևային շարափոխումներ տոնի համար:

Վարժություններ: Մի խումբ հատասյուն, մյուսը՝ շրջան և այլն—պատրաստություն տոնի համար:

Խաղ «Փողոց»—առանց իրար հրելու. յուրաքանչյուրը գնում է վորձ ուղղությամբ. խախտողը խաղից դուրս է գալիս: Տեղափոխություն 2 տողաններից—համաձայն ղեկավարի կոչի, ըստ աղբանջանի, ըստ յերաժշտական ֆրազի: Տողանների շարժումներն իրար հանդեպ ու յետ և ըստ աղբանջանի տեղերը փոխելը:

ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

Նույնը, ինչ վոր միջակ խմբում:

Ռիթմիկ շարժումների բարդացում:

ԿԵՐՊԱՐՎԵՍ

ԲԱՅԱՏՐԱԿԱՆ

ԿԵՐՊԱՐՎԵՍԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆԻ
ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ ՍԻՍՏԵՄԻ ՄԵՋ

Կերպարվեստը կաղմված է յերկու մոմենտներից. ա) յերեսայի կողմից կերպարվեստի նյութի գեղարվեստական ընդունում — եստետիկ առարկաներ, եստետիկ սարքավորում, կերպարվեստական ստեղծագործություններ (նկարներ, պլակատներ, նոր ճարտարապետություններ, արձաններ և այլն) ու բ) մանկան սեփական կերպարվեստական ստեղծագործություն: Թե՛ առաջինը և թե՛ յերկրորդը հանդիպանում են յերեսայի դասակարգային, կոմունիստական դաստիարակության հզոր միջոցը:

Կենցաղում կերպարվեստի լավ ընտրված նյութը, շրջապատող միջավայրում յերեսաներին մատչելի հեղափոխական հերոսություն, պայքարի և հաղթանակի, ինտերնացիոնալ թեմաներով լավ ընտրված նկարները, պլակատները, գրքույկ-նկարները, լուսանկարները և այլն՝ սոցիալարարության նոր գիզանտների, նոր սանկարները և այլն՝ կարմիր տոների հասկանալի և հետաքրքիր կենցաղի թեմաներով, կարմիր տոների հասկանալի և հետաքրքիրական նյութերը, հուզական և տեսողական պատկերների միջոցով խորը կերպով ազդում են յերեսայի վրա:

Կերպարվեստի կառուցողական նյութերի ոգնությունը յերեսան զարգացնում է իր ստեղծագործական յերեակայությունը և կոնստրուկտիվ մտածողությունը, հասնում է շինարարական ստեղծագործության ու տեխնիկական գյուտարարության:

Կերպարվեստի աշխատանքի մեջ ստեղծագործաբար դործադրելով բաղմադան նյութեր և հասարակ գործիքներ, յերեսան հասկանում է նրանց հատկությունը, տիրապետում նրանց և սովորում ոգտագործել:

Կերպարվեստի աշխատանքը, հատկապես կոնստրուկտիվ աշխատանքը, կոշկտիվիզմի սկզբունքներով կաղմակերպելով (աշխատանքի բաժանում, փոխադարձ ոգնություն), մենք դաստիարակում ենք կոշկտիվ ունակություններ, վորի հետևանքով յերեսաները սովորում են աշխատանքը կաղմակերպել սոցիալիստական մեթոդներով:

Մանկավարժի կողմից կերպարվեստի նյութի աշխատանքի

ճիշտ կաղմակերպումը յերեխային սովորեցնում է նյութը տնտեսաբար ոգտագործել, իր ուժերի համեմատ աշխատանքը պլանավորել և հաշվառում կատարել:

Կերպարվեստի աշխատանքը դարդացնում է յերեխայի վողջ որդանիքը, նրա մոտորական ու տեսողական կողմնորոշումները և ունակութիւնները, չարժուանքի նպատակահարմարութիւնն ու ճարտիկութիւնը, աչքաչափի ճշտութիւնը. յերեխան կարողանում է ճանաչել ձևերը, մեծութիւնները, գույները և այլն:

ԿԵՐԱՊԱՐՎԵՍՏԸ ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՊՐԱԿՏԻԿԱՅՈՒՄ

Յերեխայի փորձը կարող է ձևակերպվել—ա) հարթության վրա (նկար թղթի, կտորի վրա) մատիտով, գույներով. բ) ծավալային ձևով—քանդակագործութիւն (ծելիվածք կավից, ձյունից և այլն) և գ) կոնստրուկտիվ ձևով (շինարարութիւն դանադան թափթիտիկ նյութերից, բնական նյութերից և այլն):

Սովորաբար կարծում են՝ թե կերպարվեստը միայն նկարչութիւնն է և մի քանի դեպքում ել՝ ծելիկը: Սա ճիշտ չէ: Կերպարվեստի սխալ բնորոշումը հանգեցնում է կերպարվեստական գործունեւթյան աղքատութիւն: Կոնստրուկտիվ նյութերը բացակայում են կամ թե տրվում են պատահաբար: Մանկան ստեղծագործական նախաձեռնութիւնն ոգտագործել չկարողանալը աշխատանքը դարձնում է տխուր և տաղտկալի:

Նկարչութիւնն ի չարն են գործադրում: Նկարչութիւնը հաճախ գործադրում են ժամանակը լրացնելու համար, վորովհետև ուրիշ նյութ չեն ունենում:

Յերեխան մանկավարժը չափազանց շատ առաջադրութիւններ է տալիս: Այս դեպքում հաճախ մանկավարժը հաշի չի առնում վոչ յերեխաների հետաքրքրութիւնը և վոչ առաջադրութիւնների դժվարութիւնները:

Անշուշտ, այս տեսակի մանկավարժութիւնը յերեխաներին հետամնաց է դարձնում: Այլևի պատիւ յերեխաները յենթարկվում են առաջադրութիւններին և բոլորովին կորցնում սեփական նախաձեռնութիւնը: Նրանք, ամեն անգամ մատիտը վերցնելիս, սպասում են մանկավարժի պատիւերին: Մանկավարժը վոչ միայն խոսում, այլև հաճախ աշխատում է յերեխաների փոխարեն, մանաւանդ ցուցահանդեսի համար նյութեր պատրաստելիս: Այդպիսի մեթոդների հետևանքով, շատ հիմնարկներում նկարները բովանդակութիւնով լինում են աղքատ, ձևով՝ թույլ, անգույն:

Սրան պետք է ավելացնել և այն, վոր յերեխաները սովորաբար նկարում են ծայրերը կրծած մատիտներով՝ թղթի կտորների վրա: Շատ քիչ հիմնարկներ կան, ուր յերեխաները սխտեմատիկ կերպով գույներ են ոգտագործում: Նյութեր գտնելը դժվար է, առանձնապես թուղթ գտնելը, բայց այնուամենայնիվ մանկավարժի նախաձեռնութիւնից և նրա դեպի գործն ունեցած ուշադրութիւնից շատ բան է կախված:

Մանկավարժի վոչ-լուրջ վերաբերմունքը դեպի մանկան կերպարվեստական ստեղծագործական աշխատանքը տեղի յե ունենում նաև մանկական աշխատանքների վերաբերմամբ: Վոչնչացնում են վոչ միայն այն աշխատանքները, վոր դժվար է պահել, վում են վոչ միայն այն աշխատանքները, վոր դժվար է պահել, այլև նկարները: Նկարները մինչև անգամ չեն ոգտագործվում ալև նկարների առաջադրութիւն հաշվառման համար: Մանկական յերեխաների առաջադրութիւն հաշվառման համար: Մանկական նկարները մանկկարպարվեստական աշխատանքներն ու մանկական նկարները մանկկական վարքի թանկագին փատտաթղթերն են: Այդ աշխատանքներն ու նկարները վկայում են մանկան հետաքրքրութիւն մասին, ցույց են տալիս յերեխաների տեխնիկական ունակութիւնների առաջախաղացութիւնը, պատկերացումների հարուստ ու աղքատ լինելը (բարձր հասակի յերեխաների), հատկապես, յերբ նկարի բովանդակութիւնը գրի յե առնված:

ՆԱԽԱԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԿԵՐԱՊԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒ-ԹՅՈՒՆԸ

Վորպեսզի կանոնավոր կերպով դասավորենք կերպարվեստի աշխատանքը, անհրաժեշտ է նկատի ունենալ նախադպրոցական կերպարվեստական ստեղծագործական դարդացման տարիքային և դեղարվեստական ըմբռնման առանձնահատկութիւնները:

3—4 տարեկան յերեխայի համար հիմնական կենսական խնդիր է հանդիսանում տիրապետել շրջապատող և առաջին հերթին նյութական միջավայրին: Անհրաժեշտ է գիտենալ առարկաների, նյութական միջավայրին, վորպեսզի կարելի լինի ոգտագործել: Թերի հատկութիւնը, վորպեսզի կարելի լինի ոգտագործել: Թերի հատկութիւնը, մեծութիւնները, տարածութիւնները, Պետք է ճանաչել ձևերը, մեծութիւնները, տարածութիւնները, ձայները և այլն: Սրա հետ միասին յերեխան պետք է վարժեցնի, դարդացնի իր բոլոր ուժերը: Ի՞նչ կերպով պետք է յերեխան իդարդացնի իր բոլոր ուժերը: Վոչ թե հայեցողութիւնով, այլ տկարագործի այս խնդիրները: Վոչ թե հայեցողութիւնով, այլ տկարագործի այս խնդիրները: Նա չարժիւմ է, փորձում է, ձեռք է տալիս, բարձրացնում է, դեն է գցում, պտտում է, խփում է և այլն: Նա հետախուզում է առանց արդիւնքը նախատեսելու: Այլ վրա մերգործելով, յերեխան յերեխան է համում նրա հատկութիւնները, քանաչում և տիրապետում այն: Այդպես է վերա-

քերում՝ յերեխան դեպի յուրաքանչյուր նոր առարկա, նոր նյութ, այդպիսի վերաբերմունք ունի նաև դեպի կերպարվեստի նյութը:

Որինակ՝ 3 տարեկան յերեխան, առաջին անգամ մի կտոր կալ ստանալով, իսկույն սկսում է խփել տախտակին կամ կտրտել ու զննակներ շինել: Մտնիտ ու թուղթ ստանալով, յերեխան համարյա նույնն է անում. նա փորձում է նկարել և, չարժման ուղղութիւն համաձայն, ստացվում են սպիրալներ, կամ կետեր: Մեծ չարժումները գերակշռում են փոքր չարժումներին և միևնույն չարժումները ռիթմիկ (միատեսակ ըստ ժամանակի և չարժողութեան) կրկնվում են շատ անգամ (վարժություններ): Տվյալ մինչև կերպարվեստային (կամ կողմնորոշման) ժամանակաշրջանն առանձնահատուկ է կամ սյուժետի բացակայութեամբ, կամ նրանով, վոր պատկերը փորձվում է ձևով (այսինքն՝ առաջ նկարում է, հետո անվանում):

Այնուհետև կերպարվեստը յերեխայի մոտ աստիճանաբար դառնում է սրտիկերով և յերեխան սկսում է առարկան (պատկերը) գիտակցաբար արտահայտել նկարում, ծնվածքում և այլ նյութի վրա: Մտածում է և ի կատար ածում մտածածը:

Այնուամենայնիվ այդ մինչև կերպարվեստային ժամանակաշրջանի (տարրական ուրվագիծ) առաջին աստիճանները գեուես բոլորովին կատարելագործված չեն: Չի կարելի յերեխայից պահանջել, վոր նա լիովին նկարի. որինակ՝ մարդն իր բոլոր մանրամասնություններով. նա տալիս է միայն առարկայի մի քանի մասերը: Յերեխան, իհարկե, ավելի շատ գիտե, քան կարողանում է արտահայտել: Վաղաժամ քննադատությունը կործանիչ կերպով է ազդում մանկական ստեղծագործութեան վրա:

Սխեմատիկ ձևակերպման մեջ հետզհետե սկսում են աճել մարդու պատկերի ձևակերպման նշանները. յերեխան են գալիս բունը, ձեռքերը, չորերը, գլխարկը և այլն (բարդ ուրվագիծ): Կանգնած դիրքը չարժողական ձևեր է ստանում—լուսքերի, գլխի չարժումներ և այլն: Յեթե առաջ առարկաները թղթի վրա ցաք ու ցրիվ էլին նկարվում, այժմ նկարվում են շարքով, հորիզոնական գծի վրա:

Այս ժամանակաշրջանի նկարների մեջ, վորպես որենք, գեուես առարկաներին ծալալ, ստվեր, հեռանկար տալու փորձեր չկան: Նախադպրոցականը նկարում է այնպես, ինչպես գիտե և վոչ այնպես, ինչպես տեսնում է: Նա գիտե, վոր յուրաքանչյուր առարկա ունի իր անդր և ուրիշ առարկայի տեղը չի գրավում, վոր յեթե առարկան հեռացնենք, բոլորովին չի փոքրանա, նա

գիտե, վոր տան մեջ մարդիկ են ապրում, պետք է նրանց նկարել. ստացվում է թափանցիկ տուն և այլն: Ստվերն առարկայի վրա պատահական, անկայուն յերեույթ է, առարկային չի պատկանում, այդ պատճառով էլ նախադպրոցական յերեխան ստվերը ժխտում է, չի նկարում:

Այն թեմատիկ առաջադրությունները, վոր կարելի յե առաջարկել մեծ քանակութեամբ (5, 6 տարեկան յերեխաներին), յերեխայից պետք է պահանջեն հատուկ նկարչական ձևեր:

Նախադպրոցականի գեղարվեստական ըմբռման հարցի մասին գրականութեան մեջ շատ քիչ տվյալներ կան. մենք կնշենք միայն նկարի ըմբռման մասին տվյալները.

ա) յերեխաները դժվար են ըմբռնում այն առարկաները, վորոնք բնորոշ չեն: Որինակ՝ 5 տարեկան յերեխաները հետեի կողմից նկարված շունը չեն ճանաչում.

բ) դժվար են ըմբռնում այն պատկերները, վորոնց վրա շատ առարկաներ են նկարված. կամ առարկաներն իրար ծածկում են:

գ) առարկաների հեռանկարային փոքրացումը 3—4 տարեկաններին համար անհասկանալի յե.

դ) ծալալային ստվերային պատկերացումը մինչև 7 տարեկան յերեխաներին չի բավարարում (ստվերը մնում է անհասկանալի. ըմբռնում են փորպես «կեղտ», «կեղտոտ է»).

ե) մերկ, սխեմատիկ ձևակերպումը, այսինքն՝ պարզ, քիչ քանակութեամբ ցուցանիչներով նկարված առարկան թե մեծ և թե փոքր յերեխաներին չի բավարարում: Առարկայի մեջ յերեխաները ծանոթ մանրամասնություններ են փնտրում.

զ) յերեխաներին հուզում են մի շարք նկարիչների անորոշ կոնաուր ունեցող նկարները (որինակ՝ նկարում են յերեխա, վորի գուլպաները սպիտակ են, սպիտակ ֆոնի վրա՝ առանց կոնաուրի):

է) կոնաուրային ձևակերպումները (մի գծով, առանց ներկերի) յերեխաներին չեն գրավում: Սիլուետն էլ նրանցից քչերին է դուր գալիս: Յերեխաները գունեղ, ցայտուն և հուզական պատկերացումներ են պահանջում: Պետք է այնպիսի նկար ընտրել, վորը լինի բավականաչափ ցայտուն, հուզող, բայց վորոշ, ուսու պատկեր տվող:

ՆՅՈՒԹԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ, ՆԱԽ-ԴՊՐԱՑԱԿԱՆ ԳԵՂԱՐՎԵՍՏԱԿԱՆ ՅԵՎ ՍՏԵՂԵԱԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՈՒՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԶԱՐԳԱՅՆԵԼՈՒ ՆՊԱՏԱԿՈՎ

Միջավայրը չպետք է անփոփոխ լինի: Միջավայրը պետք է

յերեխայի ստեղծագործութեանը խթան հանդիսանաւ: Ավելի տաղտկալի և անհեթեթ բան չկա, քան այն, վոր նախադարձութեան հիմնարկներում տարիներով աթոռները դրված են լինում միևնույն տեղերում, և պատկերի վրա տարիներով կախված և լինում միևնույն նկարը, վորը յերեխաները վաղուց արդեն չեն նկատում և այլն: Չափազանց ոգտակար և ժամանակ առ ժամանակ յերեխաների հետ կամ առանց յերեխաների խմբում տեղափոխութեաններ կատարել: Այս հանգամանքը յերեխաների ուշադրութեանը թարմացնում է:

Մանկահիմնարկի միջավայրը բաղմաղան պետք է լինի: Կահալորման աղքատութեանը յերեխաներին պատկացնում է: Յերեխան տխուր է. նա պետք է վորևէ տեղ ծախսի իր կենդանին:

Միջավայրը կազմակերպելիս և նյութի ընտրութեան կատարելիս պետք է հաջորդականութեան և հետևողականութեան պահպանել: Նյութերի առատութեան ստեղծում և վտանգավոր ծանրաբեռնվածութեան:

Նյութերի ընտրութեան կատարելիս, պետք է նկատի ունենալ հետևյալ մոմենտները.

ա) Կարևոր է վոր միայն ձևերի, գույների քչութեանը և յուրաքանչյուր ձևի պարզութեանը, այլև այն փոխհարաբերութեանը, վոր ստացվում է առանձին առարկաների, ձևերի, մեծութեանների միջև, այսինքն՝ վորքան նրանք իրար հակադիր (կոնտրաստ) են, այնքան պարզ ու հեշտ են ըմբռնվում: Որինակ՝ մեծ խորանարդ և փոքր խորանարդ, ծավալ ունեցող խորանարդ — ձև և տափակ — ֆաներայից կտրած տափտակ և այլն:

բ) Ձևերի, առարկաների կրկնութեանը, մանավանդ փոքրերի համար, անհրաժեշտ է, վորովհետև դա կողմնորոշումների և ունակութեանների ամրացման ճանապարհն է: Բացի դրանից, կրկնված ձևերը, շինարարական և այլ կոնստրուկտիվ նյութի մեջ, ստեղծագործական կոնստրուկտացիայի միակ միջոցն են հանդիսանում (մի խորանարդով, մի աղյուսով վոչինչ չի կարելի անել):

գ) Հեշտացնում է մանկան կողմնորոշումները՝ ձևերի, գույների կենսականութեանը, այսինքն՝ յեթե նման ձևեր յերեխային կյանքից ծանոթ են:

դ) Կենցաղի մեջ յուրաքանչյուր առարկա պետք է լինի — 1) առողջապահական, 2) դործածութեան համար հարմար, 3) ըմբռնելու համար մատչելի, 4) եստետիկ և 5) խնայողական:

Շենքը, առողջապահական բոլոր պահանջները բավարարելով հանդերձ, պետք է լինի վոչ-շատ մեծ, և հարմար:

Սենյակները, կահ-կարասին և այլ իրերը պետք է յերեխաների հասակին հարմարեցված լինեն, պետք է լինեն հարմար, ձևով ու գույնով պարզ, եստետիկ:

Պետք է խուսափել գույնզգույն կահավորութեանից. բայց ցայտուն գույների բացակայութեանն էլ ցանկալի չէ: Վորքան առարկան փոքր է, այնքան ավելի գունեղութեան և պահանջում և ընդհակառակը — մեծ տարածութեան ունեցող առարկաներ պետք է ներկված լինեն հանգստացուցիչ գույներով: Յերեխաները սիրով և խնայողաբար են վերաբերվում դեպի գունավոր ամանեղենը: Մանկապարտեզում պետք է լինեն ցայտուն խաղալիքներ, գունավոր ամանեղեն, գունեղ գորգ և այլն: Մեծ տարածութեանները — պատերը, պահարանները, կահ-կարասին ևլ պետք է ներկված լինեն:

Նկարները, պատկերները, ֆոտո-նկարները մանկապարտեզում ոգտագործվում են լայն կերպով: Բացի 2—3 պատից կախված նկարներից, պետք է ունենալ նաև կարտոնի վրա փակցված նկարներ, պետք է կաղմել փոքրիկ ալբոմներ, լայն կերպով ոգտագործել դիրքը, նկարը, լուսոն, խաղերը և այլն: Փոքր հասակի համար այս նյութերը պետք է շատ քիչ լինեն: Նկարը պետք է անպայման մատչելի լինի (թե՛ բովանդակությամբ և թե՛ ձևավորման տեսակետից) և առաջին հերթին պետք է համապատասխանի խմբի պլանային աշխատանքի առաջադրութեաններին: Ընդամենն պետք է տալ նաև կաղմակերպող մոմենտների հետ կապ չունեցող հարուստ, բաղմաղան, հուզական բովանդակութեան ունեցող նկարներ (վատ չէ, յեթե ձմեռը հիշեցնենք ամառյալ մասին, հիշեցնենք ուրիշ յերկրների մասին լսածները, սեզոնային մոմենտի հետ տանք ինդուստրիալ և շինարարական առաջադրութեաններ և այլն): Միանգամայն անհրաժեշտ է տալ նաև ուրախ, ծիծաղ առաջացնող նկարներ և, վերջապես, դեկորատիվ նկարներ՝ առանց բովանդակութեան — վորպես զարդարանք:

Յերեխաների գոգնոցները պետք է լինեն բաց, ուրախ գույնի (արհեստանոցի համար կարող են ունենալ մուգ գույնի):

Մանկապարտեզում պետք է տիրի պարզութեան, մաքրութեան, ուրախութեան:

Ներկայիս լայն միջավայրը կերպարվեստի աշխատանքների համար հարուստ նյութ է տալիս: Նքսկուրսիաները և դիտողութեանները կերպարվեստի աշխատանքների մշակման համար կարող են հարուստ բովանդակութեան տալ: Այնուամենայնիվ, մենք հաճախ այդ չենք նկատում: Պատճառն եքսկուրսիաներ կատար-

բելու և մեթոդների մշակման մեջ է: Հիմնական սխալն այն է, վոր մանկավարժն չտալով ե: Եթե կուրսիաների ժամանակ մանկավարժն չտալով ե. նա չեղբարեկամները տալիս է չոր, դժվար ձևով, իսկ յերեխաները տեսնում են վորդեորող, համոզիչ իրակա-նությունը: Պետք է թույլ տալ, վոր յերեխաները տեսնեն, դի-տեն: Մանկավարժը պետք է դրդի յերեխաներին, վոր նրանք լի-արժեք դիտողություններ կատարեն:

Վորտեղ հնարավոր է, պետք է այնպես անել, վոր յերեխան բացի տեսնելուց, ծագք տա, համն առնի, փորձի, լսի և այլն: Ըմբռնումը պետք է լինի ակտիվ, պետք է մոբիլիզացիայի յեն-թարկել բոլոր ըմբռնող որդանները: Վորքան պարզորոշ է ըմբռ-նումը և հուզականությամբ հաղեցված, այնքան ավելի նյութ կա գիտակցական մշակման համար, այնքան հեշտ ու հետաքրք-րական կանցնի անալիզը և յեղբարեկամները կլինեն ամուր ու գործնական:

ՅՈՒՅԾՈՒՆՔՆԵՐ ԾՐԱԳՐԻ ՄԱՍԻՆ

Տվյալ ծրագրերի միջոցով մենք ձգտում ենք հարստացնել յե-րեխաների կերպարվեստական գործունեությունը՝ նոր նյութե-րով, աշխատանքի ձևերով և նոր տեխնիկական հնարավորություն-ների միջոցով, զարկ տալ նրանց ստեղծագործությանը:

Այս աշխատանքը կատարելու մեթոդիկան պետք է լավ մտած-ված լինի:

Անհրաժեշտ է պահպանել հետևյալ կանոնները.

ա) մանկավարժն առաջադրությունների վերաբերյալ աշխա-տանքներ պետք է տա այն դեպքում, յերբ միանգամայն համոզ-ված է, վոր յերեխաները, տվյալ առաջադրության վերաբերյալ բավականաչափ պարզորոշ պատկերացումներ են կատարել:

բ) առաջադրությունների թեման պետք է լինի լայն և հետա-քրքրական, վորպեսզի յերեխաներն ստեղծագործական աշխա-տանքի լայն ասպարեզ ունենան.

գ) յուրաքանչյուր թեմայի համար անհրաժեշտ է ընտրել համապատասխան նյութ և ձևակերպման միջոց. հաճախ աշխա-տանքը հաջողություն է չի ունենում՝ վատ նյութ ընտրելու պատ-ճառով: Որինակ՝ եթե կուրսիա կատարելուց հետո, յերբ յերեխա-նեքը դիտել են մեծ տարածություններ, յերկինքը, ցայտուն գույ-նեք և այլն, պետք է տալ գույներ և վոչ թե կոնստրուկտիվ նյութ, կամ թե դեպի ավտոմոբիլի դարածը կատարած եթեկուրսիայից հետո — թափթիուկ նյութեր և այլն:

դ) աշխատանքից առաջ պետք է կենտրոնացնել յերեխաների

ուշադրությունը և համառոտ հուզական, պատկերավոր դրույ-ցով հետաքրքրել նրանց.

ե) կերպարվեստի աշխատանքի պրոցեսում մանկավարժը կա-րող է հանդես գալ իր խորհուրդներով և տեխնիկական ոգնու-թյամբ: Մակայն այդ ոգնությամբ նա չպետք է խառնի յերե-խաների ստեղծագործած պատկերներին. յերեխայի ինքնուրույ-նությունը կերպարվեստի աշխատանքի մեջ պետք է հարգել և դնահատել:

Փոքր հասակում կոնկրետ կերպարվեստի աշխատանքները ծագում են կոնստրուկտիվ նյութի շուրջը, վորքանով այդ նյութ թր միացնում է կերպարվեստը և յերեխայի խաղը: Չպետք է ձգտել, վոր, բացի դրանից, յերեխաներն ուրիշ կոնկրետ աշխա-տանքներ կատարեն: Այստեղ միայն մի քանի կոնկրետ աշխա-տանքի մոմենտներ կարող են լինել: Որինակ՝ տոների համար նախապատրաստվելիս սենյակը զարդարելը, դրոշակներ կտրտել ու կպցնելը և այլն, այլ պարզ, պատկերներ չսահմանող կերպար-վեստական աշխատանքներ:

Կոնկրետ աշխատանքը միատեսակ հատուկ է բոլոր տիպի նյութերին և բոլոր տեսակի աշխատանքներին: Կոնստրուկտիվ աշխատանքներն ավելի յեն նպաստում կոնկրետ աշխատանքներ կատարելուն, նկարչությունն՝ ավելի քիչ: Բայց այստեղ ել հնա-րավորություն կա յերեխաներին միացնելու կոնկրետ աշխատան-քի համար:

Այս ծրագրով աշխատելիս անհրաժեշտ է փոխ առ փոխ կա-տարել զանազան տեսակի աշխատանքներ. որինակ՝ նկարչու-թյունից հետո ծեփվածք, ապա կոնստրուկտիվ աշխատանքներ և այլն: Հակառակ դեպքում յերեխայի ստեղծագործական ուժերը միակողմանի կերպով կզարգանան և յերեխան անհրաժեշտ ունա-կություններ և կողմնորոշումներ չի ստանա:

Ծրագրի նյութի համաձայն, յերեխաներին սխեմատիկորեն կերպարվեստի գործունեության մեջ առաջ քաշելը պետք է կա-յանա վոչ թե միայն նյութի, աշխատանքի տեսակների և բովան-դակության բարդացման, այլև կերպարվեստի տեխնիկայի մեջ:

Մանկավարժը նպաստում է կերպարվեստի տեխնիկայի զար-գացմանը հետևյալ կերպով.

Ստորին խմբում նյութերը կանոնավոր կերպով տալու և խաղող բանվորական միջավայր կազմակերպելու միջոցով: Բացի դրանից, կերպարվեստն ել առաջ տանելու համար, անհրաժեշտ է զարգացնել մանկան դիտողականությունը, ստարկան, նրա ձևը տեսնելու կարողությունը:

Այն դեպքում, յերբ բարձր խմբի յերեխան իր աշխատանքով, նկարով չի բավարարում, լավ և ոգտագործել ընկերական քըն- նադատությունը, բայց այդ քննադատությունը պետք է կատար- վի վոչ թե գնահատության, այլ փոխադարձ ոգնության դժով: Վաղաժամ քննադատությունը կործանում է յերեխայի հավատը գեպի իր ուժերը և իջեցնում հետաքրքրությունը գեպի ստեղծա- գործական աշխատանքը:

Առանձին դժվար դեպքերում կարելի չէ յերեխային ցույց տալ առարկան կամ նրա նկարը գրքում:

Ծրագիրն ոգտագործելիս պետք է նկատի ունենալ, վոր նյու- թերը, բովանդակությունը, կողմնորոշումները, գիտելիքները և ունակությունները հետևյալ խմբերում չենք կրկնում, այլ ցույց ենք տալիս լրացուցիչ կերպով: Իսկ յեթե բարձր խումբը նոր յե- րեխա մտնի, ապա նա պետք է ձեռք բերի բոլոր նախորդ խմբերի կողմնորոշումները, գիտելիքները և ունակությունները:

Ծրագրում ցույց տրված աշխատանքի բոլոր տեսակները և որինակելի թեմաները չի կարելի բոլորի համար պարտադիր հա- մարել: Կարևոր է, վոր տվյալ պայմաններին, յերեխաների կող- մի համաձայն, մանկավարժը ցուցաբերի իր սեփական նախաձեռ- նությունը և նշի աշխատանքի բովանդակությունը: Ծրագրային նյութը պետք է միայն ուղեցույց լինի, զարկ տա աշխատանքի չոր ձևերի և տա աշխատանքի պարզորոշ գրույթներ:

Կանոնավոր գրված աշխատանքի ցուցանիշներն են՝ յերեխա- ների հետաքրքրությունը, ստեղծագործական նախաձեռնության հարստությունը, կոլեկտիվ կերպով աշխատել կարողանալը, ա- ռաջագրությունները հաճույքով կատարելը:

Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

ՍՏԱՌԻՆ ԽՈՒՄԻ

Նյութեր: Թուղթ — նկարչական, գունավոր (փայլուն), 6 գույնի — կարմիր, կապույտ, դեղին, կանաչ, սև, սպիտակ (գու- նավոր թղթերը տրվում են աստիճանաբար):

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր թուղթը կարելի չէ պատռել, տրորել, կտրել, կպցնել: Կարողանալ տար- բերել և անվանել հիշված 6 գույները (տարվա վերջին):

Ունակություններ: Տարվա վերջին կարողանալ ոգնել ղեկա- վարին՝ աշխատանքի համար թուղթ պատրաստելիս. պահանջից հանել, յեզերը ծալել (ծալելու գիծը նշում է ղեկավարը), աշ- խատանքից հետո՝ սենյակը մաքրելիս ոգնել: Մկրատով թուղթ կարել, կպցնել:

Յերեխաները պետք է կարողանան վրձինը խեժոտ անել և այնպես քսել, վոր աշխատանքը կեղտոտ չլինի:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Թղթի վրա նկարել և կպցնել գունավոր թղթից կտրված քներ (ապալիկացիա): Ազատ աշխատանքներ՝ առաջագրության համաձայն. «բինակ» ոգնեն ղե- կավարին՝ խմբի սենյակը զարգարելիս, գունավոր թղթեր կտրտել և կպցնել զանազան ձևերով (յերեխաները կպցնում են համաձայն ղեկավարի ցուցումներին): Յերեխաները կարող են ոգնել ղեկա- վարին իրենց համար խաղալիքներ պատրաստելիս:

Նյութեր: Մատիտներ — հասարակ, կարմիր, կապույտ, կա- նաչ, դեղին, սպիտակ, սև: Խեժ:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր մատիտները թղթի վրա հետք են թողնում, վոր չոր գույները գործածելիս պետք է բաց անել, վոր խեժով կարելի չէ թուղթ կպցնել:

Տարբերել և վորոշել հիշված 6 գույները:

Ունակություններ: Տարվա վերջին կարողանալ կատարել ղե- կավարի մանր հանձնարարությունները. բաժակի մեջ գույն բաց անել, պատրաստի գույնը լցնել բաժակները: Նկարելիս մատիտը պինդ չսեղմել, մատիտը չկրծատել, մատիտով չթխթխկացնել:

Գույներով նկարելիս ներկերը չփչացնել, այսինքն՝ մի գույ- նի մեջ թաթախված վրձինը մյուս գույնի մեջ չդնել, իսկ յեթե վրձինները քիչ են, վրձինը լվանալ, հետո ուրիշ գույնով նկարել: Կերպարվեստի ունակություններ: Պրիմիտիվ սխեմա (տար- վա վերջին):

Ըստ բովանդակության — առանձին առարկաներ:

Նյութ: Կավ:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր չոր կավով ձեփել չի կարելի: Թաց կավը կարելի չէ հունցել և ձեփել:

Ունակություններ: Տիրապետել նյութը և անցնել ձեփն (տար- բական սխեմա):

Աշխատանքի բովանդակությունը: Ծեփել կավից (ազատ):

Նյութ: Զյուն:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր ձյունից կարելի չէ ձեփել, չենքեր չինել:

Ունակություններ: Կարողանալ սառցե բլուր չինել, ձյունի մեջ անցք բաց անել, ձյունե գունդ չինել:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Ծեփել ձյունից, ձյունի չենքեր չինել (ազատ աշխատանք):

Նյութ: Ալյաղ: Բահեր, զանազան չափի արկղեր, տախտակ- ներ, մաղեր, փայտե մուրճեր, ջուր:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Տես բնագլխության ծրագիրը:

Ունակություններ: Կարողանալ ավելի վրա կառուցել պարզ շենքեր:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Խաղեր ավարտվ (ազատ):

ՄԻՋԻՆ ԵՌԻՄԻ

Նյութեր: Թուղթ: Բացի այն նյութից, վոր նշված է փոքրերի ծրագրում, այստեղ ավելանում են փայլուն թուղթն ու ծխախոտաթուղթը՝ նարնջի և մանիչակադույն: Փափուկ կարտոն:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Տարբերել կարտոնի հասանու բարակը, նկարելու և ծխախոտի թուղթը, վորոշել հիշված դույնի թղթերը:

Ունակություններ: Կարողանալ խմրի աշխատանքի համար թուղթ կտրտել, համաձայն դեկտվարի արած ծախվածքի:

Կերպարվեստի ունակություններ: Կարողանալ կտրել շրջան, քառակուսի, յեռանկյուն, շերտ:

Ձևով—պարզ սխեմա, աստիճանաբար բարդացող:

Բովանդակություն—առանձին առարկաներ և պարզ կոմպոզիցիա:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Թղթի վրա նկարել մատիտով, գույներով (անհատական, կոլեկտիվ աշխատանքներ, առաջադրություններով և առանց առաջադրությունների):

Կազմակերպող, մոմենտների բովանդակության համաձայն, գունավոր թղթերի կտրտվածքներից կազմել ալբոմներ. որինակ՝ «ինչպես սարքավորեցինք հողամասը ձմռան համար», «Լենինի մասին», «Կարմիր բանակը» և այլն:

Ալբոմները, պապկաները դարդարել նկարներով, պատկերներով (թերթերից, ժուրնալներից կտրտված), գունավոր թղթերով:

Գույների, ձևի, հալվի վերաբերյալ լոտոներ պատրաստել և կապցնել:

Գունավոր կամ յերեսաների ներկած թուղթը ծալել և կտրտել (պատրաստել հասարակ ավիո-խաղալիք, փողան, հոլ և այլն):

Ոգնել մեծերին՝ տոների համար բուտաֆորիա, շորեր, գրվածքներ պատրաստելիս:

Կարտոնից և նկարչական թղթից շինել տափակ խաղալիքներ և ողտադործել խաղալիս:

Նյութեր: Մատիտներ (նույնը, ինչ վոր ստորին խմբում):

Ներկեր. չոր և ներկարարի—կապույտ, նարնջի, մանիչակադույն: Սոսինձ և խեժ:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր գրաֆիտը կոտրվող է, վոր ներկը պատրաստելուց առաջ պետք է մանրացնել, թե չե սոսինձի մեջ չի լուծվի, վոր սոսինձը գործ է ածվում ամրացնելու և ներկեր պատրաստելու համար:

Ունակություններ: Ներկեր պատրաստելիս կարողանալ սանդի մեջ ներկեր ծեծել, մանրացնել և խառնել առանձին: Կարողանալ կանոնավոր կերպով վրձին դործածել. ա) կանոնավոր կերպով բռնել, բ) կանոնավոր կերպով թաթախել, գ) լվանալ վրձինը և սրբել: Ղեկավարի ողջությամբ կարողանալ կարտոֆիլի ալյուրից սոսինձ յեղել: Սոսինձն այնպես քսել, վոր աշխատանքը չլեղտոտվի:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Նկարել մատիտով, ներկերով (անհատական և կոլեկտիվ աշխատանքներ, համաձայն առաջադրության և առանց առաջադրության): Կալվից և փայտից պատրաստած աշխատանքները ներկել: Ազատ նկարչությունը ըստ առաջադրության, մշակվող կազմակերպող մոմենտի կապակցությամբ:

Շենքը դարդարել:

Նյութ: Կավ:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր թաց կավը ձկուն է, վոր ծեփելու համար պատրաստ է այն ժամանակ, յերբ ձեռքին չի կպչում:

Ունակություններ: Կոլեկտիվ աշխատանքի ընթացքում նկատի ունենալ առանձին մասերի փոխհարաբերությունը:

Կարողանալ կավից և այլ նյութերից (տաշեղ, խխունջ, փայտի կտոր) կառուցվածքներ կառարել:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Ծեփել կավից (ազատ, կոլեկտիվորեն, համաձայն առաջադրության, առանց առաջադրության): Աշխատանքները ներկել, խաղերի ժամանակ գործածել և նրանցով շենքեր դարդարել:

Փայտե ձևերի համեմատ (մեծ յերեսաների շինած) ոռնամենտներ պատրաստել, ներկել, խաղի մեջ դործածել:

Կիսաչոր ալյուրը գործադրել խաղի մեջ, վորպես կառուցողական նյութ:

Նյութ: Ձյուն:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր ձյունից կարելի չե ծեփել (տաք յեղանակին), վոր ձյունը թիակով կարելի չե կտրել:

Ունակություններ: Կարողանալ պարզ կառուցվածքներ անել:
Աշխատանքի բովանդակությունը: Ձյունից մարդ և կենդանիներ ծեփել ու ներկել: Ձյունից շենքեր կառուցել: Փայտե ձեռքով (մեծերի շինած) ոռոգմանոններ պատրաստել:

Նյութ: Թափթիկով նյութեր — կարտոնի, լուցկու տուփեր, թելի կոճեր, արտադրության ավելցուկներ — փայտի կտորներ, կարտոնի կտորներ, յերկաթալար, բնական նյութեր — տերևներ, խեղճներ և այլն:

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Պատրաստի ձեռքի կողմնորոշում:

Ունակություններ: Կարողանալ պատրաստի ձեռքը նպատակահարմար կերպով դործադրել կատարելիք աշխատանքի համար:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Նյութի կողմնորոշում: Պարզ առարկաների կառուցում — խաղալիքներ, շարժիչներ, շենքեր, կենցաղային իրեր և այլն:

ԲԱՐՁՐ ԽՈՒՄԸ

Նյութ: Թուղթ—լրագրի, փաթաթելու, գրելու (մյուս նյութերի մասին հիշատակված և նախորդ խմբերում):

Կողմնորոշումներ և գիտելիքներ: Տարբերել զանազան տեսակի թղթերի հատուկությունը և ամրությունը. դիտենալ, վոր նկարչական թուղթը և կարտոնը դանդաղ են ջուր ծծում, իսկ ծխախոտի թուղթը՝ արագ, վոր կարտոնից լույսը չի թափանցում, իսկ ծխախոտի թղթից՝ թափանցում և: Հիմնական և լրացուցիչ դույները:

Ունակություններ: Կարողանալ կատարելիք աշխատանքի համար թուղթ ընտրել: Խմբի աշխատանքի համար կարողանալ զանազան ձևի և չափի թուղթ կտրտել, նշել և կտրտել այնքան, վորքան հարկավոր է աշխատանքի համար:

Կերպարվեստի ունակություններ: Աչքի չափով կարողանալ կտրել քառակուսի, քառանկյուն, շերտ:

Ձևով—տալ պարզ սխեմա: Բովանդակությամբ—վոչ միայն առանձին առարկաներ, այլև կապակցված թեմաներ: Ձևակերպել պարզ իրեր:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Նկարչություն թղթի վրա, ապալիկացիա, ապալիկացիաներից ալբոմներ:

Պատկաների, ալբոմների յերեսը զարդարել դունավոր թղթով, մանկական նկարներով, թերթերից, ժուռնալներից կտրած ֆոտո-մոնտաժներով—համաձայն ալբոմի բովանդակության թեմա-

ների (մանկավարժը նախորդ պետք է ըստ ձևի և ըստ դույնի ընտրություն կատարի):

Կախարաններ (շորի, դործիքների, նյութերի և այլն) համար նշաններ պատրաստել:

Պատրաստել հաճախման—բացակայության ցուցակ (գունավոր): Խմբի սենյակի, ակումբի, դործարանի շենքերի համար զարդարանք պատրաստել (ֆոտոմոնտաժներ, պլակատներ): Չարդարանքները կազմվում են տպագրված պլակատներից, ֆոտոնկարներից և կամպանիաների կազմակերպմամբ:

Մանկական նկարներից պատի թերթ կազմել: Կարտոֆիլից, սեփեփից, խցանից պատրաստած շոտմանքով թերթիկներ տպել: Իրենց, կոլտեստություն մանկապարտեզի, հրապարակի համար պատրաստել լուստ, սեղանի խաղեր (որինակ՝ ժամացույց):

Կարտոնից պատրաստել պարզ մեխանիզմով շարժական խաղալիքներ—ջրադաց, մարդ, կենդանի, թռչուն, սլաքավոր անիմալ, շարժիչներ և այլն (խաղալիքները շարժվում են թելի, լծակի և այլ միացումների միջոցով):

Յերեսների պատրաստած շարժական և անշարժ խաղալիքների միջոցով կազմակերպել ստվերային թատրոն: Յերեսների կազմած (դեկավարի ոգնություն) կամ գրականությունից վերցրած, մանկներին մատչելի սցենարիաներով ներկայացումներ տալ:

Հեղափոխական տոների ձևակերպման կապակցությամբ պատրաստել զանազան տոնական (բեմական) շորեր, դիտարկներ. որինակ՝ նավաստու, ողաշվի, կարմիր բանակային և այլն, զանազան աղբյուրների շորեր: Առողջապահական կամպանիայի կապակցությամբ, կարելի չե պատրաստել սանք, լվացարան, ոճառ և այլն: Երեկոթսիա դեպի դործարան կամ խաղալիքների ոճառ և այլն (պապյե-մաշեյի): Պապյե-մաշեյի հասարակ աշխատանքներ. պատրաստել խաղալիքներ — կենդանիներ, թռչուններ, մարդ: Տիկնիկների թատրոն:

Նյութ: Գունավոր մատիտներ: Ակվարելի, եմալի ներկեր—մնացածը տես ստորին և միջին խմբերի ծրագրերը:

Սոսիմ: Բացի նախորդ խմբերում հիշատակվածներից, այլև—լացվում է ժեստին:

Ունակություններ և գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր գրաֆիտը լինում է զանազան հատկության — փափուկ, պինդ: Գիտենալ, վոր յուրաքանչյուր տեսակի ներկ աշխատանքի համար առանձին

տեսակ ե պատրաստվում. չոր ներկը սոսինձի մեջ լուծվում ե, յեթե լավ ծեծված ե. կոշտերը չեն լուծվում: Անիլինի ներկերը բացվում են ջրի մեջ. վորքան ջուրը շատ լինի, այնքան դույնը բաց կլինի: Գիտենալ, վոր մուգ սոսինձը պակասեցնում ե ներկի դույնը, վոր յերկու դույնի ներկեր իրար հետ խառնելիս, մի նոր դույն ե ստացվում:

Գիտենալ, վոր հյուսնի սոսինձը գործ ե անվում փայտի ամբացման համար, ալյուրի սոսինձը ե գումմիարարելի՝ թուղթ կպցնելու համար:

Ունակություններ: Կարողանալ մատիտի ծայրը հանել (դեկավարի հակողությամբ): Ղեկավարի հակողությամբ ե ողնությամբ ներկեր պատրաստել. վերցնել անհրաժեշտ քանակությամբ ներկ, սանդի մեջ ծեծել ե խառնել առանձին: Սոսնձաների գործածելուց հետո վրձինը լվանալ տաք ջրով, ակվարել գործածելուց հետո՝ սենյակի ջրով, եմալե ներկ գործածելուց հետո՝ նավթով: Չորացնելու համար վրձինը դնել ծայրը դեպի վեր:

Կերպարվեստի ունակություններ: Աշխատանքի ժամանակ կարողանալ դանազան դույներ գործածել: Գույներով ե մատիտով աշխատելիս կարողանալ ոգտագործել թուղթ ե դանազան ձևի ու մեծության կարտոն: Ըստ ձևի տալ ավելի բարդ սխեմա: Ըստ բովանդակության կարողանալ տալ վոչ թե միայն առանձին առարկաներ, այլե կապակցված թեմաներ (նկարներ): Կազմել առնամենտներ ե նախշեր: Կարողանալ նարնջի, կանաչ, մանիշակագույն, դարչնագույն դույններ պատրաստել:

Աշխատանքի ժամանակ կարողանալ կանոնավոր կերպով սոսինձ գործածել ե դեկավարի ողնությամբ ու հակողությամբ ելեկտրական պլիտայի կամ նավթավառի (կերոսինկայի) վրա սոսինձ յեղել:

Աշխատանքի բովանդակություններ: Նկարչություն մատիտով, ներկերով (անհատապես ե կոլեկտիվ կերպով, համաձայն առաջադրության ե առանց առաջադրության):

Նկարներով կարելի յե դարդարել խմբի սենյակը, մանկապարտեզի շենքը, գործարանի ակումբը: Կարելի յե կազմել պահպանել՝ համաձայն կազմակերպող մոմենտների թեմաների, կազմել պատի թերթ, վորպես վորոշ ժամանակամիջոցի աշխատանքի հանրադրումար կամ վորպես անցկացրած կամպանիայի ագիտացիա:

Կապից, կարտոնից, անպետք իրերից պատրաստած աշխա-

տանքները կարելի յե ներկել ներկարարի, եմալի կամ ուրիշ գույններով:

Գեպի տեքստիլ գործարանը կատարած եքոկուրսիայից հետո, կարելի յե արաֆարետի միջոցով կտորներ ներկել ե տոնի բեմագրման համար չորեր պատրաստել: Հիշատակված բոլոր աշխատանքների ժամանակ յերեխաներին հնարավորություն տալ դանազան դույններ գործածել:

Նյութ: Կալ:

Կազմնորոշումներ ե գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր կան դանազան տեսակ կալեր. ավագախառն կալից աղյուս են պատրաստում, իսկ մաքուր կալից՝ դանազան իրեր:

Ունակություններ: Կարողանալ հեշտ ու աղատ կերպով պատկերացնել առարկաներ, մի խումբ առարկաներ, կոլեկտիվ աշխատանքի ժամանակ հաշվի առնել մասերի համաչափությունը, կարողանալ ներկել կալե աշխատանքները, լաք քսել:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Ծեփել—աղատ, անհատապես, կոլեկտիվորեն, համաձայն առաջադրության, առանց առաջադրության, թրծել, պատրաստած իրերը ներկել, լաք քսել:

Եքսկուրսիա դեպի բրուտանոց ե խաղալիքների արհեստանոց: Պատրաստած իրերը գործածել խաղերի ժամանակ, ուրիշ նյութերի հետ (մարդիկ, թռչուններ, կենդանիներ, շարժիչներ ե այլն), խթանելու, վոր խաղան «Կոլեկտիսություն», «Կարմիր բանակ», «Գործարան» ե այլն խաղեր:

Չորացրած կամ թրծած աղյուսն ընդունելով վորպես կառուցողական նյութ, կառուցել դանազան շենքեր (տուն, գործարան ե այլն):

Նյութ: Ջուր:

Կազմնորոշումներ ե գիտելիքներ: Գիտենալ, վոր սառույցն ստանում ե այն ամանի ձևը, վորի մեջ ջուր ենք լցնում սառցնելու համար:

Ունակություններ: Կարողանալ պարզ շենքեր կառուցել, կոլեկտիվ աշխատանքի ժամանակ հաշվի առնել մասերի համաչափությունը: Տալ կապակցված թեմաներ՝ համաձայն բովանդակության:

Աշխատանքի բովանդակությունը: Աղատ խաղերի ժամանակ ոգտագործելու համար ձյունից կառուցել մի շարք շենքեր՝ փայտը գործածելով վորպես հիմք: Ձյունից ծեփել մարդ, թռչուն, կենդանի—խաղալու ե բալը զարդարելու համար, ե ներկել:

Ձյունի շենքերի համար պատրաստել գունավոր ապակիներ

(ներկած սառույց) : Զյունից զանազան գունավոր դարձեր պատ-
րաստել (ջրի մեջ դնել փայտի, պարանի, յերկաթալարի կտորներ
և սառցներ) և դրանցով դարձարել շենքերը, ճակ քլուրը և այլն :

Նյութ : Կոնստրուկտիվ նյութ : Թափթփուկ նյութերը նույնն
են, ինչ վոր միջին խմբում :

Բացի դրանից, թելի կոճ, ուտին, ճիւղայ :

Արտադրության մնացորդներ : Մեքենաների անպետք մասեր,
փոքրիկ անիվներ, ճախարակներ, շարժիչի մասեր : Մոմլաթ,
փայտի կտորներ, յերկաթալար, ծառի կեղև և այլն :

Բնական նյութեր : Ծառի կեղև, ճյուղեր, կաղին, չորացրած
ծաղիկներ, ճղնոտ, խխունջներ և այլն :

Կադմստրոշումներ և գլանիլիֆներ : Եքսկուրսիաների միջոցով
յերեխաներն ստանում են պարզ մեքենաների շարժիչների կողմնո-
րոշում (ընդհանուր կառուցվածքի և մեքենաների հիմնական մա-
սերի կողմնորոշում և այլն) :

Կերպարվեստի ունակություններ : Կարողանալ աշխատանքի
համար նպատակահարմար կերպով ողորդործել պատրաստել
ձևերը : Զևով՝ տալ պարզորոշ սխեմա, կարողանալ պատրաստել
շարժական խաղալիքներ՝ պարզ մեխանիզմով (թելի, լծակի, ճա-
խարակի միջոցով) :

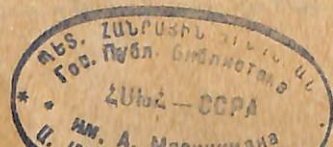
Կոլեկտիվ աշխատանքի ժամանակ հաշվի առնել մասերի հա-
մաչափությունը, մասնակցել մասերը հավաքելիս :

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ :

Իրենց և չեփարկյալ հրապարակի յերեխաների համար պատ-
րաստել խաղալիքներ՝ զանազան նյութերի համակցություներից
(կենդանիներ, մարդիկ, կենցաղային իրեր, շենքեր, շարժիչներ,
պարզ մեխանիզմ ունեցող մեքենաներ և այլն) :

Թղթից և կտորից պատրաստել կինոյի ժապավեն, վրան
փակցնել մանկական նկարներ, լրագրերից և ժուռնալներից
կտրտած նկարներ, ֆոտոներ — զանազան թեմաների շուրջը :
Որինակ՝ թռչունների պաշտպանություն, ինչպես ընտանիքում
մանկան անկյուն կազմակերպել և զվարճալի թեմաների շուրջը և
այլն :

Պատրաստել մի քանի ուսումնական պարագաներ — հաշվե-
լուս, ձևի, մեծություն, նստած խաղեր և այլն : Եքսկուրսիա դեպի
դործարան և խաղալիքների խանութ, արհեստանոց :

50. 474

9652 75 407.

Программа работ
дошкольных заведений
выпуск второй

Госиздат ССР Армении, Ереван 1984